

ମେଘଗଢ଼ର

X.- 1. 5-6

VSEBINA:

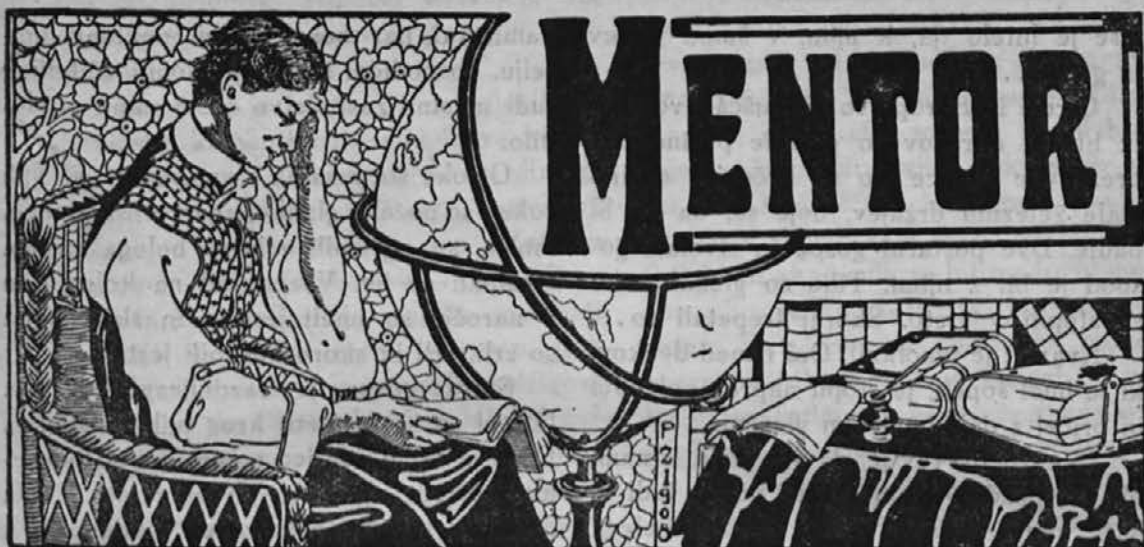
France Bevk: Otroci iz Evrope	77
Dr. Iv. Pregelj: Ivan Cankar	78
Prof. Fr. Omerza: Homerjeva Iliada. Spev X. (Dalje)	86
Prof. Fr. Pengov: Želodec et Comp.	91
Ksaver Meško: Iz Podjune v Škofjo Loko	100
France Bevk: Dve sliki iz moderne nemške lirike	103
Prof. Ivan Dolenc: V stenografskem uradu državnega zbora. (Konec)	108
Vinko Šarabon: Izsuševanje Zuiderskega jezera	112
Dr. Iv. Pregelj: Književni pomenki	113
Drobiž:	
Murillo. Katoliško šolstvo na Francoskem. Sedanji položaj katoliške Cerkve na Francoskem. Zamorci, rojeni pevci. — Zgodovinske anekdote: Majhna zmeta. Majhna razlika. Zadnji izreki velikih mož	114—116

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne v mesecu in stane za dijake 2 K, za druge naročnike 4 K na leto.

Tiska »Katoliška tiskarna« v Ljubljani.

Odgovorni lastnik Alojzij Markež.

Urejuje dr. Ant. Breznik.

LETNIK X.

1917/18.

ŠTEV. 5.-6.

OTROCI IZ EVROPE.

FRANCE BEVK.

Črn, mračen dan je ležal pod nebom. Redki in tenki prameni plavkaste svetlobe so se prelivali čez praznično vesele obraze, kot bi ta dan ne prihajala luč z neba, ampak iz njih samih.

Na postaji je bilo živo. Zastava, ki je visela s podstrešnega okna, se je leno in majestetično zgibala v sicer mirnem dnevu. Zelenje, ki je ovijalo stekleno streho podpirajoče stebre, je šepetalo. V korakih ljudi je bilo napeto pričakovanje.

Paviljon, okrašen z zastavicami, balončki in pisanim papirjem, je bil središče življenja. Bele skodelice so se svetile, iz posod se je kadilo toplo mleko. V lepih košaricah, pokritih s prti, so sijali kosi belega kruha, pečenega to jutro. Piškoti so bili naloženi v prijetne stolpiče, ki so se nagibali nagajivo, da bi padli. Na pisanih tortah je bil v mastnih čokoladnih črkah napisan pozdrav.

Za pultom se sedele gospé z dobrohotnimi obrazi, v belih predpasnikih in belih čepicah. Belo oblečene gospodične so si dale opraviti po peronu.

Pol ure pred prihodom vlaka je prišlo mestno zastopstvo, kvartet na lok, sloki

učitelj z dolgo vrsto dečkov, debele učiteljice z dolgo vrsto deklic, katerih vsaka je držala ponarejen cvet v rokah. Po ena izmed deklic in eden izmed dečkov je nosil šopek in je stopil iz vrste.

Tujci so se čudili. »Kdo pride?«

»Otroci iz Evrope.«

To je dejal najnižji sluga na kolodvoru in pri tem pogledal tako in napravil tako gesto, kot da on ni Evropec in je vendar silno mnogo odvažnega na ti besedi.

Žvižg lokomotive, hropenje, rohneči dim, udarci na tračnice — vse se je bližalo. Gospé za pultom so vstale, otroci so dvignili glave in jih pomolili v ono stran, kvartet je zaigral.

Z noski, lici, s čeli in bradami so se tiščali na šipe dveh voz, z razpetimi rokami so se opirali vanje, kot bi hoteli skozi, skozi...

Radost je šla preko obrazov.

»Živeli otroci iz Evrope!«

»Živela Evropa!«

Klici so se prerivali, robci in roke so mahale...

»Živela humaniteta!«

»Fuj!« Nihče ni slišal zadnjega klica.

Vse je hitelo tja, k njim, v šumu klicev in godbe...

Otroci iz Evrope so zapuščali vozove. Iz blelih obrazov so gledale plašne oči, brezkrvne ročice so se krčevito oprijemale železnih držajev, bojé se, da ne bi padle. Dve postarni gospe in sivolasi gospod je bil z njimi. Tiho so gledali, tiho so stopili v vrsto. Skoraj trepetali so...

Kvartet je umolknil. Oni izmed dečkov, ki je imel šopek, je stopil naprej, pobledel in pričel z deklamujočim glasom.

»Sootroci! Prav je, da ste prišli k nam. Mi vas pozdravljamo in naši očetje tudi in naše matere tudi. Pri vas nimate belega kruha, ne mleka, ne juhe, ne sladčic. Vsega dobite, lačni in ubogi. Obljubljamo vam, da vas ne bomo nikdar topli, tudi kadar bomo vsi skupaj veliki ne, ne morili in bomo živeli v večni ljubezni... Obljubljamo...«

Dečku je zmanjkalo besed — utihnil je. Ker ni vedel, komu naj podari šopek, podaril ga je najbližjemu, to je bil mal deček, bledega, drobnega obraza; ta je gledal začudeno in ni vedel kam ž njim: pritisnil ga je na prsi.

Ko je govorila deklica, ji je padel šopek na tla. Ena izmed došlih ga je pobrala naglo in vzela v naročje s plahim pogledom.

Nihče izmed otrok iz Evrope ni odgovoril. Začudeno so gledali z odprtimi usti. Sivolasi gospod, ki jih je spremil, je

zamrmral par besed in se poklonil učitelju, gospodični sta se poklonili učiteljici; tudi mestno zastopstvo se je samo poklonilo.

Otroke so posadili krog paviljona. Njih roke so božale gladke, gorke skodelice, molče so vgriznili v kose belega kruha. Obsipali so jih. Vsepovsod na kolenih in v naročju so imeli jestvin in sladčic, da so zrlí, zrlí in skoro pozabili jesti.

Stara gospa je razdeljevala igrače. Otroci so se nagnetli krog njih in gledali. Eden je vrgel cvetico nanje. Vsi so posnemali njegov zgled in jih obmetali... Na glave so se jim obesili cveti, padali jim v skodelice...

»Živeli otroci iz Evrope!«

»Živela humaniteta!«

Vlak je odšel. Dva človeka sta merila peron z rokami, prekrizanimi na hrbtu.

»To so otroci iz Evrope?«

»Premožni so jih poslali sem v zavod.«

»Kaj pa oni najubožnejših?...«

»Kadar zrastejo oni in ti, tedaj...«

Umolknila sta.

Debela, dobrodušna gospa, ki je gledala obraze, hlastne roke, prijemajoče kruh, ustne, srebajoče mleko, oči, ki od sramu in hipnega izobilja niso vedele nikamor, je zajokala v robec. Visoka, rdečelasa deklica, ki je videla solze, je zapiškala z visokim glasom... Otroci so zagnali glasen jok — —

IVAN CANKAR.

Literaren uvod v »Podobe iz sanj«.

Najplodovitejši med modernimi slovenskimi pisatelji je Ivan Cankar, ki je poleg Otona Župančiča tudi najizrazitejši zastopnik naše nove književne umetnosti in čigar ime je danes znano daleč čez meje slovenske zemlje v Nemcih, Čehih in drugih slovanskih narodih. Ivan Cankar je eden onih duhov, ki so živeli v Heineju, Huttenu in Poljaku Skargi. Marsikaj pa je

tudi v njegovih spisih, kar ne prija slovenskemu duhu in česar ne more prebaviti Cankarjev sodobnik. Saj so bili celo kritiki, ki niso mogli prodreti v subjektivnost njegove umetnosti, in so bili in bodo bralci, ki bodo tožili, da je nejasen, da je temen in ga ne razumejo. Ta nejasnost pa ni svojstvo le nekaterih Cankarjevih knjig. Vsi svetovni romantiki, vsi simbolisti so

DR. IVAN PREGELJ.

nejasni: Friderik Schlegel v svojem romanu, Maeterlinck v svoji tragediji, Novalis v svoji pravljici.

Nemogoče je shematično določiti in vsebinsko komentirati vselej in vsako romantično umetnino, če naj bo kardinalen princip romantične umetnosti: ustvarjati umetnino, da jo občutimo.¹ Zato je res, da je treba Cankarjevo »Lepo Vido« čutiti in jo je tako šele mogoče razumeti. Razložiti jo, bi bil greh, literaren greh, ki bi ga Cankar z jedko satiro ožigosal na meni in dr. Opeki, ki bi jo bil rad razložil, pa je ni umel. Poudariti pa moram, da je mnogo mest v Cankarju nejasnih, zato ker so presubjektivna in bi moral bralec imeti ključ do teh nejasnosti. Ta ključ, ki ga bo moderni slovstvenik moral rabiti, je subtilno natančno poznavanje Cankarjevega življenja in absolutna verziranost v njegovih spisih. Saj so osebe: Poljanec, Mrva, Dioniz i. dr. v »Lepi Vidí« junaki iz »Petra Novljana« in morejo ostati temnejši tistemu, ki ni bral njihovih zgodeb v prvi redakciji!

Poskušal bom razložiti Tebi in šoli v nekakem filološkem načinu nekaj značilnih svojstev Cankarjeve umetniške osebnosti. Morda se mi bo posrečilo, da Ti nekoliko razložim Cankarja, ki sem ga vendar vselej visoko cenil in ljubil, in ki nisem bil po Župančičevem »Cicibanu« in Milčinskega »Mataju« ničesar bolj odkritosrčno vesel kakor Cankarjevih »Podob iz sanj«. Moj skriti namen je predvsem, obuditi v Tebi ljubezen do Cankarjeve knjige, da boš našel po njeni klasični obliki vzorno slovensko govoricu, najsijajnejšo slovensko prozo, govor slovenskega duha, pesem slovenske besede, v kateri izražaj do svoje smrti ljubezen do domovine, resnice in Boga!...

¹ Cankar sam pravi: Nič se ne zmeni in nič ne omahuj, če govori recenzent o nejasnosti in meglenosti... Človek, ki uživa umetnost s čistim srcem, te bo spoznal, umetnika, in te bo vesel. — Če recenzentje knjige ne razumejo, pošlji jim otroka, da jih pouči. Natanko razumem zgodbo o mladem Kristu, ki je v tempeljnu starim farizejem sveto pismo razlagal. (Bela Krizantema str. 37.)

Kot sedemnajstleten realec je začel priobčevati Ivan Cankar-Trošan svoje prve pesmi v Ljubljanskem Zvonu (Kacijanar). Aškerc je vplival nanj (Sultanove sandale) in nekako sorodni mu duh Heinejev veje iz teh prvih Cankarjevih pesmi vse do leta 1899., ki pomenja kulturno letnico v slovenskem slovstvu. Mladi abiturient in akademik je bil medtem spoznal dunajsko veliko mesto in izdal senzacijsko Erotiko v znamenju moderne, katero je bil spoznal po knjigah in v življu naturalističnega velikomestnega ozračja. Prav isti vzduh je v istem letu rodil njegovo prvo zbirko novel, črtic in satir: Vinjete in leto pozneje njegovo prvo lbenovko: »Jakoba Rudo« poleg novele »Potovanje Nikolaja Nikiča«, ki je Tolstemu v sorodu. To so knjige Cankarjeve viharne dobe, njegov Sturm und Drang, bolj sadovi književnega doživljanja nego samostojno doživljena istinitost, ki pa kažejo kljub temu nekatera prav značilna svojstva zrelejšega Cankarja: živahno domišljijo, nagnjenje k satiričnemu karikiranju, moderno-bolni cinizem, nekak fatalistično-pesimistični svetovni nazor, izrazito ritmično obliko in nov motivni element v slovenskem slovstvu: naturalizem in živelj umetnika-pesnika. Umetnik-pisatelj je ostal Cankar od tiste dobe do danes. Ni sicer edini in ni prvi Slovenec, ki se je posvetil samo književnosti in ki ni iskal slovenski revščini primerne krušnega stanu. Vendar pa je Cankar prvi slovenski pisatelj po poklicu in stanu in akademsko ponosen zaničuje časnikarstvo, ki je redilo Aleševca in Jurčiča. V tej svoji posebnosti je tovariš evropskih bohemov-umetnikov, ki so izbrali trnjev pot književnosti. Najbolj trnjev je pot slovenskih bohemov in še prav posebno Cankarjev, ki mu je postal mogočen motvoz snovnih motivov, nekaka rdeča nit v zgodbah njegovih novel iz umetniškega življenja.

Cankarjeva knjiga je zgodba preintimnih, subjektivnih doživljanj njegovega življenja od prve ure spoznavanja do te

zadnje ure v véliki borbi narodov. Povsod slika iz sebe, svoje življenje, tako kakor ga je sam spoznal, in ga tolmači tako, kakor ga je sam umel. Mnogo zmot je v njegovih nazorih o življenju in marsikaj ni pravno dobro v njegovih knjigah in mnogokrat je enostranska njegova sodba in njegova generalizujuča obsodba krivična. Pa vse to je verna slika tega, kar je mislil, in še vernejša podoba tega, kar je čutil in pretrpel. Tak je Cankar, kakor govori sam o sebi: »Senco gledajo moje oči, luč vidi edinole moje srce, ki gleda v prihodnost... Kažem narodu, kako je majhen, kako je malodušen... kažem mu gloriozo breznačelnosti, češčenje hinavščine, slavo laži; zato da se predrami, da spozna, kdo in kje da je, ter da pogleda v prihodnost... Slikal sem noč, vso pusto in sivo, polno sramote in bridkosti, da bi oko tem silnejše zakoprnelo po čisti luči... Iz noči in močvirja je bil v nebeške daljine uprt moj verni pogled — vi pa ste me razglasili za pesimista!«

Cankarjevo zunanje življenje ni bogato doživljajev. Izkusil je bedo revnega rodu, slovenskega dijaka in akademika. Razmeroma malo sveta je videl. Zato pa je doživel notranje več, doživel je neskončno tragiko vseh svojih oseb in lic, vseh malih lokalitet, vseh tajno trpkih miljejev, katerih je tako bogata zbirka njegovih sedemintridesetih knjig in neštetihi nezbranih drobnih reči vsepovsod v publikacijah slovenskih revij in listov.

Iz krajevnih predstav njegovega življenja in iz reminiscenc, ki so asociativno zvezane s temi kraji, si je ustvaril Cankar tudi tisti svet, ki ga oblikuje v svojih spisih: Vrhnik, Ljubljana, Dunaj. To je temeljni svet, iz katerega je pozneje zamislil simbolizem šentflorijanske doline in paradiž svojih sanj — deželo Lepe Vide in končno v »Podobah iz sanj« carstvo Matjaževo, vse ljubezni raj. Čudoviti svetovi, čudovita domišljija, ki sliči fantazmagorijam Mörikejevega »Orplida«, pravi slovenski sim-

bolni svetovi: dežela Kurenta, Jerneja hlapca, neskončna gradacija od Vrzdénca do vesoljstva ljubezni vseh bratov, vseh ljudi... Cankar se je rodil na Vrhniku (1876). Pokrajina med Kórenom in Žalostno goro, med Svetimi Tremi Kralji in Sveto Trojico, polje od Močilnika do Ljubljane mu je obudilo prve vtise. Posredno in neposredno riše Cankar vedno zopet te kraje, odkrito in časih tudi prikrito odkriva lepoto rojstnega kraja, v vseh barvah, v vsaki luči jo slika; ponovno govori o jezeru, ki zamolklo šumi pod tlakom za oltarjem pri Sv. Trojici, in o cesti od Vrhnike do Ljubljane, ki jo je hodil z materjo, in o poti v hribe nad Podlipo; z ljubeznijo govori o svojih ministrantovskih potih v cerkveno podstrešje in o klancu v hosto, kjer je vlačil butaro Peter Novljan.

S temi potmi so združene njegove predstave o domačih, o materi. Zgodbe svojega detinstva je odprl Cankar neštetokrat in vselej je zajel umetnino. To so najlepše Cankarjeve zgodbe pred »Podobami«. V njih pripoveduje davne doživljaje mlade svoje duše, v njih odkriva véliko bolelost otrok in je našel pravo besedo tajnosti otroške psihe — strahotnosti v otroškem srcu, ki se čuti zapuščeno in ga je strah in hoče solnca, luči, ljubezni. Iz tega miljeja je zamislil svoje črtice, ki bi jih mogel redigirati v čudovito mladinsko knjigo z naslovom: moja mati. Iz tega čuvstvovanja, se mi zdi, je zajel Cankar vse modele vsem svojim lepim »ljudem«, sirotam in žrtvam, ljudem z očmi hrepenečimi; tu in morda od svoje matere potez je zajel svojo boljšo vero v ženstvo in ženo, tisto ženo, ki jo tako rad, tako ponovno slika kot nemo sužnjo ljubezni in dolžnosti, kot jako in verno tolažnico mož, bratov in sinov v Franci (Na Klancu), Hanci (Križ na gori) itd. Lica otrok in nedorastlih bratov pa so mu ostala kot model za poznejše tovariše: tujce, popotnike, umetnike, znamenovance, za Jokce, Mařenke, Pavle, Petre Novljane, Štefane Poljance itd., do čim je slikal okrutna lica, naturalistične

karikature »stricev«, rodoljubov, kujonov in kanaliž iz miljeja poznejših doživljajev, iz miljeja mesta, Ljubljane, predvsem pa cukrarne. »Visoka starinska hiša, mračna kakor srd božji«, govori Župančič o njej. Velika hiša ob vodi; brez števila oken strmi topo v valove, mala mrtva okna, ki ni nič življenja za njimi, oči bolehe, čemerne od starosti in dolgočasne kot smrt, to je cukrarna, to je novi dom Petra Novljana, tovariša mu študenta Pavla, skrivnostnega kadavra Mrve, Olge, Matilde, Stefana Poljanca. To je zibel slovenske moderne, zibel poezije Kettejeve, Murnove, Cankarjeve, Župančičeve, in to je ozadje, kjer umira Poljanec v »Lepi Vidi« in zori »roži čudotvorni« naproti — smrti in kjer je počel zoreti Cankar pravljici o »beli krizantemi« in bo na enem tistih tenkih belih lističev napisano njegovo ime...

Cukrarna je odprla Cankarju novo polje predstav, novo torišče čuvstvovanja. Od tu je spoznal nove obraze in naturalizem bede in bohemienstva, tu se je navzel pa tudi tiste prečudne bolezni, ki daje vseglasnejši in vseodločnejši zmisel njegovim umetninam, zlasti pa visoki pesmi te bolezni, velepesmi hrepene nja — »Lepi Vidi«. Cankar je spoznal svoj pesniški poklic in stopil v življenje literatstva in tu spoznal nove tipe, nove vrste ljudi: Petrine in petrinstvo (Krapanova kobila), Koprivnike, Lavrine itd.

Reklamka mu je širila obzorje, iz nje je spoznaval Cankar svetovno slovstvo in je tako idejno študiral svetovne struje verzima (Ibsena, Tolstege), še preden je poznal dejansko pravi velikomestni naturalizem in se preselil v tujino, na Dunaj, kjer je doživel Tujce in Maženko in Zdenka Petersilka in Ottakring itd.; od tu se je vrnil z Grivarjem med stare znance v Ljubljano v »novo življenje« in je začel resno in po poklicu svojo pisateljsko pot, svojo polemiko z rodoljubi, Govekarji, Skočirji, Schiwitzki in Frili. Tu je začel posegati po idejah iz kulturnega in politične-

ga življenja med Slovenci in jih obrazovati v tragedijah učiteljstva v Kačurju in Jermanu, v farsah šentflorjanske doline, v visokih pesmih »nadčloveka«, v »Kralju na Betajnovi«, moderne žene v »Juditi« in »Nini« itd., dokler ni našel poti v izvorno homersko preprostost najsijajnejše svoje parabole v »Hlapcu Jerneju« in je zaključil bogato žetev svojega peresa z zagovorom recenzentom v »Beli krizantemi« in se razjokal: »Ena laž pa je bila, ena beseda, na katero sem mislil mnogokdaj, mislil nanjo z grenkobo v srcu. Ne ljubiš domovine, tujec si, brezdomovinec!... V nobeni drugilaži, recenzentje moji, niste razodeli toliko slepote, nevednosti in gole zlohotnosti! Oko, ozri se nazaj, prav do mraka otroških let! Kam je letelo vse hrepene nje, komu je bila darovana najboljša moč srca in razuma, odkod je vrela, kam se je vračala vsa radost in boleost? Resnično, domovina, nisem te ljubil kakor cmerav otrok... ljubil sem te s spoznanjem... Moje delo je knjiga ljubezni — odpri jo domovina, da boš videla, kdo ti je pravičen sin.«

To je bila ura, ko je Ivan Cankar zorel v »Domu in Svetu« in je preko »črtice« in »črnega piruha« dozorel svoji najbolj slovenski, svoji najgloblji, svoji najčistejši poeziji in filozofiji v dvajsetih, skrbno izbranih podobah iz sanj, ki so tudi jezikovno višek lepote, ki jo vsebuje slovenska beseda in slovenska umetnost...

Podobe iz sanj!

Napisane so v letih strahote 1914 do 1917; torej jih je doživel pesnik pod zunanji vplivi in ne v nekaj urah, temveč v dobi dveh let. Kako čudovito zbran je bil pesnikov duh, priča umerjenost vsake posebej in vseh teh slik skupaj. Morda še ni ustvarjal Cankar nobene svoje knjige

tako dolgo. V vseh je nekaka »okamenela onemelost«, je samo eno veliko čustvo: vojska, vojska! »Podobe« so zato nekak umetniški dnevnik, so zgodbe duševnih pesnikovih doživljanj v dobi vojske, filozofija vojske, kakor in kolikor jo je doživel in doumel Cankar. Živo je vse podobe doživel pesnik. Zato pa je ta zbirka Cankarjeve poezije najbolj harmonično ubrana v enem tonu, ki je zrastel v subjektivni, izvorno živi domišljiji Cankarjevi v prečudno vablivo »melodijo« svoje vrste. Lasten je »Podobam« nekak nov ritem, nekaka pesem v molu so, mol ritma in figure in izvorno mističnega miljeja. Vrhutega so snovno zelo bogate, kažejo sicer staro Cankarjevo lice poleg novega, a so v celoti vendar najbolj dovršena umetnina Cankarjeva. »Podobe« so prečudno lepa in kulturno zanimiva elegija; slovenska in hkrati človečanska; od subjektivnosti čustva so rastle v epohalnost svetovne parabolike. Ni jim sicer lahko določiti imena. Zdaj so epično baladne, zdaj simbolne, zdaj alegorične in vizionalne. Stari Cankar je ljubil karikaturu, satiro, cinizem in fatalističnost pesimizma. Bil je v vseh teh svojih lastnostih nevzgojen, večkrat neprijeten, vedno bolešno subjektiven. V »Podobah« stoji pred nami nov človek, nov mislec, nov pesnik. Karikatura se je umaknila bridkosti mistične groteske (pljunki na srcih, odložena suknja, črna pentlja), cinizem se je prelil v resigniranost vere in upanja v lepšo dobo. Pesnik je docela slekel gesto bohemske poze, postal je človek, Slovenec, vsestranski interpret lepote, katero je prej gledal enostransko, umetniško. Veliki čas »sodbe« mu je ublažil svetovni nazor, razširil filozofski pogled, poglobil pogled v dušo trpečih in mu dal tudi več realnih in človeško objektivnih motivov. Zrastel je njegov socialni pokret, interpret moderne slovenske je postal sodoben profet, kakor je bil Gregorčič profet osemdesetih let in Prešeren let tridesetih. Njegov umetniški simbolizem je postal simbolizem časa in slovenskega čustva. Če je rasel prej v

svojih osebah od tipov Hance, Francke, Pavla in Mateja do simbolizmov Jacinte (I) in Dioniza (I) (Na klancu, Križ na gori, Povest o dveh mladih ljudeh, V mesečini, Lepa Vida), je zdaj zaslutil simbol v simbolu novega Dioniza (II), nove Jacinte (II) »svojih najlepših otrok«. (Veselejša pesem.) Prav podobno se je poglobil v simbolu »kralja Matjaža«. V »Potepuhu Marku«, v »Krčmarju Eliji« je še risal milje »matjaževanja« — slovenske socialne razmere. V »Podobah« je »matjaževanje« doba »pobratimov«, doba bodočega človeka, novega časa velike bratovske ljubezni med vsemi ljudmi, skratka: doba prave krščanske misli. V širjem zmyslu simbola govori Cankar v »Podobah« o »Kurentovih ljudeh«. Gleda jih tako, kakor so v njegovi domišljiji in kakršni bodo preživeli vojsko. Terminologija starega Cankarja (črna pentlja, odložena suknja i. p.), tipičen motiv (vrabec Jurček Negoda — anarhist v hiši Marije Pomočnice) starejših Cankarjevih spisov veže sicer »Podobe« z drugimi knjigami. Toda pesnik je podal v »Podobah« tem motivom, imenom, simbolom in svoji terminologiji nekam realnejše ozadje, imena zvene poetično jasno, simboli zavedno odkrito, motivi so nekam strokovnjaško definirani. Cankar je nekako teoretično in praktično zaslutil in nastopil pot iz svoje subjektivne simbolike v simbol človeka, romarja, trpina. Vzrastel je kakor Župančič, čeprav v drugi smeri in drugačnem načinu, v nekako klasiciteto. Romantična zabrisanost se umika konkretni in določni podobi, misel, katero smo v njegovi prejšnji knjigi komaj slutili, govori tukaj jasno in vendar tako poetično, da je ni mogoče referirati; mogoče jo je samo prepisati in ponoviti na pamet. Vsaka »podoba« je vredna posebnega študija, vsaka zase je skoraj kondenzirana snov celih knjig, je nekako geslo, drobec iz neskončno bogate pesnikove čustvenosti. V »Podobah« si je s formo umetnine podjarmil čustveno snov podobno, kakor Prešeren elementarno čustvo v težki shematiki sonetnega

venca. »Podobe« bi zato najlaže primeril sonati v dvajsetih motivih. Kakor ob Beethovnovi deveti sonati tako tudi tu ni dano ustom, da govore, in razumu, da razpravlja. O »besedi besede« ni mogoče jasneje govoriti, kakor govori knjiga v Uvodu. O »gospodu stotniku« morem zaupati le to, da je motiv star in nov. (Prim. smrt tamburja v Hauptmannovi »Slovesni igri«!) »Otroci in starci« je čudovita črtica, ki jo je Cankar podobno zapisal že v dneh balkanske vojske. »Strah« je globok pogled v grozote življenja in krvava satira. »Maj« je protest človeka proti človeku, ki noče solnca, noče ljubezni. »Obnemelost« odkriva nepopisno poetično misel, da je hujši od slednje strahote strah pred prihajajočim groznim, in »Edina beseda« je »beseda besede«, kakor jo sluti srce in je ne more izraziti jezik, je beseda mrtvih oči, neizgovorjena, zadnja. V »veselejši pesmi« in v »kostanju posebne sorte« se zbudi upanje v lepšo pesem in boljšo bodočnost slovenskega rodu. Prav tako trdna vera plane iz pretresljive simbolike »ugašlih luči« in »kralja Matjaža« in »poletnega solnca« (stran 108). Tolstega ne bi bila nevredna legenda »Bebec Martin«, Poejevo fantazijo dosega vizija »velike maše«. »Pobratimi« tolmačijo »besedo besede«, edino besedo, edini obraz Matjaževe nove vojske. »Kadet Milavec«, »To so pa rože« so prečudoviti spominski listi, najgloblje slovenske posmrtnice. »Konec« je confiteor pesnikov, potem ko je bil doživel »Vrzdéneec«; kakor Gregorčiču ga poseti smrt in mu sodi pravičen sodnik, kakor »Ogledalo«, ki se je vanj pogledal. To je »mati Smrt«, ki stoji ob pesniku: »Povej mi zdaj, ob tej uri, ki je ura sodbe in ura posvečenja: Ko pridem k tebi, da pojdeš z menoj na poslednjo pot, — kóga boš klical na pomoč, da ti bo v trpljenju stal ob strani, da bo tvoj besednik pred pravičnim sodnikom?« In pesnik je odgovoril: »Mati!« Toda mračen je ostal plamen njenih oči. »Domovina!« Toda sodnik ni iz-

pustil pesnika. »Takrat se je v grozi in bolesti razklalo moje srce, da je dalo, kar je še imelo:

»Bogl«

Koliko pot je dohobil pesnik Ivan Cankar od tedaj, ko je pisal besedo »bog« z malo, do te čudovite ure, do tistega hipa, ko se je ob besedi »Bog« sladko zbudil iz dolge, strašne bolezni« in je sedela ob njem svetnica odrešenica in se mu smehljala kakor mati otroku, ki je ozdravel, in ji je bilo ime: Življenje, Mladost, Ljubezen.

Cankar je našel pot k Bogu, ki ga je še v »Hlapcu Jerneju«, tej svoji formalni veleumetnini in miselni velezmoti nekako cinično in indirektno zatajil...

Tako prijatelj! Uvedel sem Te malo v Cankarja. Da vsaj malo izpolnim, kar sem obljubil, povedal bom še dve ali tri o tehnikah Cankarjevi, o njegovem slogu in o literarni vrednosti njegovi.

Ivan Cankar je brez dvoma med slovenskimi pisatelji in pesniki nove in starejše dobe najboljši stilist. Njegov jezik je ogledalo vse lepote slovenske govornice. Ne piše objektivno, konvencionalne proze, njegov stavek je preprost, ponekod presubjektivni in preenoličen, pa je morda ravno zato precej prost tujega duha. Morda mu je Trdina pokazal odločno pot v Slovence, kajti v Jakobu Rudi »Za narodov blagor« in v »Kralju na Betajnovi« so še vidni sledovi tujega stila, mesta, ki zvone, kakor prevod iz konverzacije pri Ibsenu v nemških prevodih: »ljudje, ki so kaj dosegli«, »ima čisto prav«, »kako pa pridete do tega?«, »igrati veliko vlogo« i. p. V »potovanju Nikolaja Nikiča« rabi Cankar precej številne tujke iz vsakdanjega izobraženega pogovora: ženirati, ekstravaganca, visokoleteči cilji, nervoznost, konkreten, fantazija, filistrsko, rubrika, oficialno, konflikt itd. Sploh je tukaj pesnik še negotov, nesamo-stojen v formi. Pisal bi rad jezik Tolstega, ali že čuti, da ta jezik ni zanj, da morda Tolstega slog zveni zoprno v neukih slo-

venskih ustih in tuje duhu slovenstva. Vendar pa morem trditi, da je že tedanji Cankarjev stil čudno lahek, neprisiljen v primeri s sodobnimi prozaisti in ga tisti čas nadkriljuje edino Meško. Od takrat pa je rasel Cankar dosledno in gotovo od knjige do knjige v toliko višino, da je skoraj banalno še govoriti o lepoti njegove proze. Podrobno primerjanje bi pač moglo pokazati, da se je v pesniku jezikovna oblika v vsaki knjigi zase prav čudovito prilagodila vsebini in miljeju snovi, da je ritem »Hiše Marije Pomočnice« vse nekaj drugega, kakor ritem »Nine« ali »Hlapca Jerneja«. In prav tako in še bolj jasno je viden napredek v Cankarjevi dramati. Čeprav je duh »Kralja na Betajnovi« tuj, Nietzschejev, in je tehnika Ibsenova (— pesnik podčrtuje simbolno dramatične besede, govori o »strahovih«, začinja svojo tragedijo tik pred katastrofo — podobno kakor že Homer svojo Odisejo v desetem letu junakovih blodenj, i. p. —), dialog Cankarjev zori spolnitvi in dozori v formalni lepoti »Hlapcev« in »Lepe Vide«. (Prim. sicer študijo V. Beleta v »Času«, kjer pisatelj govori o vplivih svetopisemskih paralelizmov na Cankarjev jezik!) Preznačilni so za Cankarjev duh številni izrazi, katerim je priboril literarno vrednost in nekako tipično posebnost: Klovn, razbojnik, nevernik (hudič), potepuh, kujon, kanalja, fant, rodoljub, petrinstvo (Petrin — Krpan, Kobila), paradiz, ministrant itd. Premnog naturalizem besede, podobe in miljeja je uvedel v slovensko slovstvo. Še več dobre, narodne rečnosti, po narodnem duhu zajete aforistike in krepke primere. Povsod mu je beseda konkretna.

Kaj pa tehnika Cankarja pripovednika in Cankarja dramatika? Nova je, moderna in tudi izvirno Cankarjeva je. In skoro do nekake manire se mu je razvila neposredno v zvezi s slogom, ki ga dijaki srednješolci skušajo kopirati in sem ga kopiral tudi jaz v svojih davnih podlistkih provincialnega tednika. Nekaj svojstev Cankarjevega sloga — v kolikor zadeva

notranjo tehniko njegovih povesti, črtic in novel omeniti, se mi zdi kljub temu potrebno. Cankar pripoveduje — podobno kakor v »Niels Lyhne-ju« Jacobsen — subjektivno, lirsko. Učil pa se je tudi pri Zoli pravtako kakor pri Dostojevskem. Pri Zoli je praktično spoznal pomen miljeja, ko nekakega dominantnega razpoloženskega podglasu, ki vibrira skozi celo umetnino. Miljejski simbolizem alkoholizma v »Morilcu« je prav analogen Cankarjevemu v »Na Klancu«, »Križ na gori« i. p. Struktura knjige »Hiša Marije Pomočnice« pa je analogna oni »Zapiskov iz mrtvega doma«, dasi je vonj Cankarjeve povesti bolj podoben pravljici sanj in mysticismu Hauptmannove igre »Hanneles Himmelfahrt«. Cankar je očitno nadarjen risec miljeja. (Morda tem bolj, ker je študiral na realki in se je bavil praktično z risanjem!) Enako izrazito in konkretno vidi naturalizem ceste in sliko svojih sanj in svojega hrepenenja. Te svoje realne in idealne slike riše v svojih prvih povestih prav izvirno samostojno: ene in druge enako nazorno, dramatično živahno, in jih veže med seboj z uvodno besedo ali prehodnim stavkom. Že v »Petru Novljanu« pa izpušča te »veznike« in tako zabriše površnemu bralcu jasen pogled v potek povesti. Prim. Novljan in Luka na cesti (I), Novljanov oče na cesti (II), Novljanovo rojstvo (III), simbolena milje (IV): bela roka, bel, mil obraz, ki je zavabil izza okna — in zopet Novljan in Luka na cesti (I). Vse samo eno poglavje, v katero eksponira pesnik prošlost Novljanovo na nov, izviren način in ne več tako, kakor starejša tehnika. Ta način pripovedovanja se je razrastel pozneje do najvišje stopnje: po nazornih in konkretnih dogodkih prvih poglavij v »Potepuhu Marku« ali »Novem življenju« preide pesnik nenadoma v slikanje sanj in tako nekako razblini epiko uvoda v lirizem simbolične umetnine. Druge povesti Cankarjeve kažejo druga tehnična svojstva: »Križ na gori« je ljubezenska zgodba v zavedno posneti dra-

matični shematičnosti. Štiri poglavja, vsako poglavje v štirih podpoglavjih. »Martin Kačur« je slika idealistovega življenja v treh stopnjah, treh tipičnih, parabolično zamišljenih miljejih, dočim je »Hlapec Jernej« najbogatejša Cankarjeva pesnitev takih tipično paraboličnih scen. Prav značilna je tehnika »Milana in Milene« in »Povesti o dveh mladih ljudeh«; dva zgleda za pripovedovanje v »nebeneinander«, zgleda paralelnega pripovedovanja. Morda je povzel Cankar to obliko po Čehih, morda tudi po kakem drugem slovstvu. Prav značilna je povest »Štefana Poljanca«, kjer Cankar skoro več reflektira v načinu starih uvodov v poedinah poglavjih, nego stvarno pripoveduje. Seveda so te refleksije satira in je povest napisana v tonu bojevite »Kranjane kobile«. Sploh pa je v Cankarjevi epiki mnogo subjektivnega, mnogo refleksivnega. Zelo rad vpleta Cankar v svoje biografsko pripovedno besedilo anekdotne spomine: poznal sem človeka..., spominjam se...

V manjši noveli ljubi Cankar uvodne refleksije ali miljejne orise, podobno kakor francoski novelisti, ki prvo naslikajo ozadje in ozadju prilegajočo se zgodbo. V teh zgodbah je Cankar zelo bogat, kar se tiče motivov, dasi je včasih isti snovni motiv obdelal dvakrat in nekajkrat celo v novelistični in dramatični obliki: »Razbojnik Peter«, — »Pohujšanje«, »Kralj na Betajnovi« in »Brat Edvard«. Veliko lepega je ustvaril Cankar v noveli. Prav lepa in ljudska knjiga bi bil zbornik njegovih »otroških«, »materinskih«, »ministrantskih« in »bolniških« novel, bolj ljudska knjiga nego njegove »tri povesti« v Večernicah, ki so komaj medel

odsvit njegovega najboljšega in kjer se je Cankar v toliko uklonil okvirju večerniške povesti, v kolikor je mogel, pri čemer se je pa očitno hudomušen maščeval in le stare motive pogrel, vse doli do imena »Nahmijaš«, ki ga je prvič zapisal že v »Vinjetah«. Najbolj izrazit je pa Cankarjev duh v njegovih satirah in polemikah, ki so pomembni dati za pesnikov nazor o umetnosti in o socialnem življenju. Veliko modrih in krepkih resnic leži v teh Cankarjevih knjigah, njegovih izpovedih. Komentarji so pesnikovi osebnosti, znak so njegove osebne note in višine njegove izobrazbe. Ivan Cankar ni taka osebnost kakor Župančič in tudi pot njegove literarne izobrazbe je druga in drugačnega podnebja sin je Cankar. Čudovito je, kako je mogel isti čas in kako je mogel isti umetniški okus ustvariti dvoje tako različnih umetnikov. Še bolj čudovito pa je, kako samostojno in zavestno hodita oba velika pesnika naše dobe svojo umetniško pot k novi obliki, k novi vsebini in kako ju vodi vendarle eno zavedno teženje: ljubiti in koprneti po lepem. Ivan Cankar je apostol tega hrepenenja, je klasik slovenske neoromantike in tako prav tako blizu soroden duhu Prešernove dobe, kakor je Župančičeva pesem formi Prešernovega klasicizma. Zdi se mi, da sta i Župančič i Cankar v svojih najmlajših letih ljubila v Kreku svojega idejnega učitelja in prijatelja. Kot umetnika sta postala sorodna njegovi veličini in Krekovi časi so bolj naklonjeni umetniškemu pokretu kakor Pavškovi. Verujem v še popolnejšo obliko slovenske pesmi in knjige, dokler bo izdajal Župančič »Cicibane« in Cankar »Podobe iz sanj«.

HOMERJEVA ILIADA.

PROF. FR. OMERZA.

SPEV X.

(Dalje.)

Kar imenitnih je mož med vsemi Ahajci, pri ladjah spe do poznega jutra, premoglo jih mehko je spanje; ljudstev pastirju pa sen Agamemnonu, sinu Atreja, sladki oči ne zatisne, ko mnogo srcé mu razmišlja. Kakor če Here soprog lepolase pošilja nam bliske; hudo deževje pripravlja, brezkončno, učasih pa točo ali pa snežen vihar, ko s snegom pokrije se polje, ali pa žrelo mordà nenasitno nam vojne pogubne: vzdih se za vzdihom tako Agamemnonu vije iz prsi težek, iz duše globin, in znotraj srcé mu trepeče. Kadar okó se ozré po polju okoli trojanskem, vidi veliko kresov, kateri pred mestom gorijo, čudi se hrupu ljudi, cevi in piščali žgolenju. Kadar pogleda pa tja do ladij in ljudstva Ahajcev, šope izpuli si lās s koreninami hkrati iz glave, k Zevsu v višave srcé plemenito mu glasno zastoka. Slednjič zazdi se mu v duši, da tale bi sklep bil najboljši, k Nestorju, sinu Neléja, da stopi, razumnemu možu, morda posreči se z njim kak pameten sklep ukreniti, ki bi pomagal iz zla in rešil Danájce pogube. Vzdigne ravnó se in sede, krog prsi obleče si srajco, toda na nóge priveže si svetle in lepe sandale; kožo do pēt segajočo rdečo velikega leva rusega vrže na rame, si sulico vzame in ide.

25. Ravno tako se boji Menelaos — ker samemu tudi sèn ni zaprl oči — da kaj ne zadene Argejcev; kajti le on je bil vzrok, da šli so čez širono vodovje, v Trojo prijadrali zanj, da bijejo boj neustrašni. S pantrovo kožo hrbèt najprvo široki ogrne pisano, prime nato za bronasti rob od čelade in jo postavi na glavo in sulico v róko debelo. Stopi, da brata zbudi, ki vsem ukazuje Argejcem, kot njih močni vladar in ljudstvo časti ga po božje. Najde ga: ščit si ravnal je pravkar okoli rameni spodaj pri ladjini krmi. Sprejel ga je z radostnim srcem. Nanj Menelaos nato veleglasni se prvi obrne: »Kaj se tako orožuješ, predraži? Poslal boš li koga kot ogleduha k Trojancem? Bojim se, da težko mogoče bo ti dobiti kogá, ki to bi ti storil uslugo, da bi napotil se tja in sam na sovražnike prežal, zdaj ko božanska je noč. To mož bi bil drzno pogumen.«
42. Njemu odvrne nato vladar Agamemnon ter pravi: »Svet nama prišel bi prav, bogorodni ti moj Menelaos, svet, ki koristil bi nam, obranil in rešil pogube ladje in ljudstvo Argejcev, ker Zevs se od nas je obrnil. Večjo naklonjenost kaže za Hektorja božje daritve. Videl še nisem nikdár in slišal iz ust še nikogar, da bi na en dan in sam kdo toliko groze povzročil, kot bogoljubi je Hektor nam storil sinovom Ahajcev, dasi ni oče mu bog, za mater ne kliče boginje.

- Take reči je počel, da pomnili, mislim, Argejci
dolgo, da, dolgo jih bodo; saj toli je zla nam učinil.
Pojdi sedaj in pokličí Ajanta in Idomeneja,
teci pa hitro do ladij! Jaz sam pa do Nestorja stopim
božjega in ga pozovem, da vstane, če morda bi hotel
priti do stražnikov čet in dati jim tam navodila;
kajti njegove besede poslušali bodo najrajši.
Vodi jih namreč mu sin in Idomenéjev oproda,
vrli Meríones; varnim rokám smo jih najbolj zročili.«
60. Njemu odvrne nato Menelaos tako veleglasni:
»Kaj mi naročaš tedaj in kakšno je tvoje povelje?
Naj li ostanem pri njih in tebe počakam, da prideš,
ali za tábo pritečem, ko njima povem naročilo?«
64. Njemu pa zopet odvrne vladar Agamemnon ter pravi:
»Tamkaj ostani, da ne bi kako se zgrešili med potjo;
kajti veliko je póti, ki peljejo širom čez vojsko.
Kamor dospeš, jim zakličí, povsod jih spodbudi, naj bdijol
Vse pa pri tem imenuj z rodóvnim imenom očeta,
da jih tako počastiš in ne kažeš ošabnega srca.
Torej je naša dolžnost, da truduva tudi se midva.
Težko trpljenje poslal nam Zevs je v otroško že zibel.«
72. Pravi in brata odpošlje, natančno mu vse naročívši.
Sam pa odide in gre do Nestorja, ljudstev pastirja.
Najde ga blizu šatorov in ladije črne veslate:
v postelji mehki še spi, oprava je pisana zraven,
svetla čelada in ščit in dvoje koničastih sulic,
zraven pa pisan je pas, katerega starček opaše,
kadar ravna se na boj, ki junake številne pobira,
ljudstvu na čelu stoječ, ne ovira ga starosti teža.
Dvigne se kvišku tedaj in glavo podpre si s komolcem,
k sinu Atreja nato se obrne ter pravi vprašaje:
»Kdo si, ki tavaš tu sam krog ladij po vojski okoli,
zdaj ko je temna še noč, ljudje pa počívajo drugi?
Zgubil se kak je mezèg al morda tovariša iščeš?
Zini, ne hodi mi blizu, govori! Kaj hočeš od mene?«
86. Njemu odvrne nato Agamemnon, knez med junaki:
»Nestor, Nelejevič dragi, ki velik ponos si Ahajcev,
mislim, da vendar poznaš Agamemnona, ki mu trpljenja
Zevs je poslal že nebroj brez nehanja, kakor nikomur,
dokler ostane mi dih in kolena se gibljejo ljuba.
Tavam tako, ker krepilni mi sen ne zatisne očesa,
ampak pripravlja skrbi mi vojna in stiška Ahajcev.
Kajti navdaja me strah neznanski za moje Danajce,
nič ne poznam več miru, ne vem, kje drži se me glava,
vun če skočiti srce, tresó se mi udje bleščeči.
Če si volján kaj storiti — saj tudi ne dá se ti spati —
k stražnikom doli stopíva, da malo pogledava sama,
niso zaspani li vsi in trudni od dolgega bdenja
legli počivat, pri tem pa na stražo pozábili čisto.
Glej, kak je blizu sovrag, in vedeti nič se ne more,
kaj če mu pride na um, da celó nas ponoči napade.«
102. Njemu odvrne nato vozoborec gerenijski Nestor:
»Častni Atrejevič ti, Agamemnon, knez med junaki!

Teško načrte pač vse velemodri bo Zevs mu izpošnil,
 kot nadejâ se zdaj Hektor. Sam záse prepričan sem trdno,
 da še vse večje skrbi in bridkosti ga mučile bodo,
 ako predrago srcé Ahilejevo neha od srda.
 S tabo odidem pa rad, a zraven zbudiva še druge,
 sina Tideja mordâ, Odiseja razumnega v svetu,
 brzega v nôgah Ajanta in močnega sina Fileja.
 K tema ko kdo bi še šel in sém ju poklicati hotel:
 sličnega bogu Ajanta in Idomenéja vladarja;
 daleč so ladije proč, precéj je stopiti do njiju.
 Ljubim sicer Menelaja, a njega pogrjati moram,
 skrivati tega ne smem, četudi mi morda zameriš:
 spi in ne briga ga to, da sam se pehaš in ubijaš.
 Njemu pristoja ta skrb, da prosi veljake pomôči;
 sila pritiska tako, da ne more se nič več prenesti.«

119. Zopet odvrne nato Agamemnon mu, knez med junaki:
 »Drugokrat prosil sem te, da brata pokaraj mi, starček;
 kajti odjenja prav rad in truditi se nič mu ne ljubi,
 ne da bi strah mu ne dal, nemarnost duha al nevolja,
 vedno le gleda na me in čaka, da ja z ga spodbodem.
 Danes prehitel celo me in prišel je k meni zarano,
 zdaj je pa k onima šel, kot si právkar želél, da bi prišla.
 Pojdiva torej! Pred vrati se snidemo z onimi kmalu;
 kajti tako sem določil, naj zberejo tam se pri straži.«
128. Njemu odvrne nato vozoborec gerenijski Nestor:
 »Nihče potem ne zameri in vsak pokori se mu voljno,
 kar je argejskega ljudstva, če kôga bodri in priganja.«
131. To mu tedaj govori. Krog prsi obleče si srajco,
 toda na nôge priveže si svetle in lepe sandale.
 Plašč pa škrlatastordeči sè spono na rami priveže,
 dvojen, široko razpet in s kodrasto dlako porastel;
 sulico vzame močnó z nabrušeno bronasto óstjo
 ter se napoti do ladij Ahajcev z oklepi iz bronâ.
 Prvi Odisevs je bil, ki meri v razumu se s Zevsom
 in ga iz spanja zbudi vozoborec gerenijski Nestor;
 ko mu zakliče glasnó in klic zadoni mu do srca.
 Vun iz šatora dospe, obrne se k njima ter pravi:
 »Kaj je, da tavata sama krog ladij po vojski okoli,
 zdaj ko božanska je noč? Li tolika sila pritiska?«
143. Njemu odvrne nato vozoborec gerenijski Nestor:
 »Sin bogorodni Laertov, o ti Odisevs razumni!
 Jezen ne bodi, ko strašna je bol, ki pritiska Ahajce.
 Pojdi z menoj, da še druge zbudiva, katerim pristoja,
 sklep da se sklene o tem, naj bije se boj al bežimo.«
148. To govori in Odisevs prebrisani vrne se v šator,
 pisani vrže si ščit krog rame in z njimi odide.
 Dalje napotijo zdaj k Diomedu se, sinu Tideja.
 Njega z orožjem dobe, ko ležal je proč od šatora,
 krog pa tovariši spe, ki trdi jim ščit je podzglavnik.
 Sulice spodnji ročaj zapičen je v zemljo po konci,
 bron pa odseva kot blisk od Zevsa očeta v daljavo.
 Sam pa počival junak je na koži od pašnega vola,
 a pod glavó je razgrnil svetló si bleščečo odejo.

Zraven stoječ ga budi vozoborec Gerenijski Nestor,
sune z nogó ga in kara naravnost, bodreč ga, ko pravi:
»Zbudi Tidejev se sin! Kaj bodeš li celo noč smrčal?
Ali ne veš, da leže Trojanci že blizu pri ladjah,
tamkaj pri gričku na polju in majhen jih prostor še loči?«

162. To govori, Diomedes pa bliskoma skoči iz spanja,
k njemu nato se obrne ter pravi krilate besede:
»To je pa, starček, preveč, nikdár se truditi ne nehaš!
Kje so pa drugi Ahajci, ki mnogo so mlajši od tebe,
da bi hodili okrog po vojski in vsakega kralja
sami zbudili iz spanja? Ti, starček, si res neumoren!«
168. Njemu odvrne nato vozoborec Gerenijski Nestor:
»Kar si tu rekel, o sin, res vse po pravici si rekel.
Res, da sinove imam brezgrajne, imam tudi ljudstva,
lepo je njega število, da láhko bi hodil kdo klicat;
toda velika je bol, ki pritiska sinove Ahajcev.
Kajti na nitki visí odločitev Ahajcev le tanki:
beden jih čaka pogin al rešijo morda življenje.
Urnega torej Ajanta in močnega sina Fileja
zbudi, če jaz se ti smilim, saj mlajši si vendar od mene.«
177. Pravi in kožo do pět segajočo velikega leva
rusega vrže na rame in sulico vzame v desnico.
Torej odide in gre, zbudi ju junak in odpelje.
180. Prišli so torej do straž. Tu bili so stražniki zbrani;
niso pa spali morda poveljniki čet varujočih,
bdijo do zadnjega vsi in v polni opravi sedijo.
Kakor za pse je težkó, ko stražijo ovce u staji,
kadar se sliši, da lev pogumni po gozdu prihaja
k njim čez gorovje rjoveč; vrvenje nastane med njimi,
v strahu so psi in možje, izgínil jim sladki je spanec:
sen jim krepilni takó je z vejic očesnih izgínil
v grozni tej noči na straži, ker tja le na polje so zrlí,
kdaj se zasliši korak Trojancev se trum bližajočih.
Starčka veselje navda, ko vidi to, ter jih spodbuja;
k njim se obrne tedaj ter pravi krilate besede:
»Dobro, predragi otroci, le stražite vrlo še dalje!
Naj ne premaža vas sen, da radost sovrađu ne bomo.«
194. Pravi in starček hiti čez jarek, ko kralji Argejev,
kar jih je sklical k posvetu, nemudoma vsi mu sledijo.
Nestorjev sinko krasán in Merfones gresta za njimi,
ker povabili so ju, da naj prideta tudi k posvetu.
Ko prekoračijo jarek, se usedejo zunaj nasipa;
kraj je mrličev tu čist in zemlja se vidi med njimi.
Tu je Argejce moreč ustavil junaški se Hektor
ter se obrnil nazaj, ko noč zagrníla je vojski.
Tukaj zdaj torej sede in nasvete si dajejo modre.
Prvi začne vozoborec Gerenijski Nestor, ko pravi:
»Je li med vami kedo, ki sfee tako mu je drzno,
da bi ga slušati hotel in šel k velesrčnim Trojancem?
Láhko, da kje ulovi sovražnika konec šatorov,
ali pa sliši morda, kaj zdaj govorijo Trojanci,
kakšen je njihov namen, li hočejo tukaj ostati
daleč pri ladjah še al morda nazaj proti mestu

spet se umaknejo vsi, ko zmagali nas so Ahajce.
 Vse bi to zvedel lahkó in k nam bi nazaj se povrnil,
 ne da bi škodo trpel. Velika pod nebom bi slava
 bila pri vseh mu ljudeh in drage dobil bo darove.
 Kdor je odličnejši mož, ki ladij bogat je posestnik,
 vsakdo podaril od teh z veseljem bo ovco mu črno,
 hkrati z mladičem od sëska. Kje najdeš enaki imetek?
 K vsaki pojedini bo in k vsaki gostiji povabljen.«

218. Torej tako govori. Vse mirno, ne gane se nihče.
 Zdaj Diomedes tako veleglasni odvrne ter pravi:
 »Nestor, glej, meni srcé in duša junaška veleva,
 naj se odpravim na pot do vojske Trojancev sovražnih;
 to bi pa vendar želél, da eden me spremlja na potu.
 Srčnost bo večja takó in večje zaupanje tudi.
 Ako odideta dva, prej eden preudari kot drugi,
 kaj bi koristno biló; če eden pa sam kaj preudarja,
 krajši preudarek njegov in slaba seve je namera.«
227. To govori jim in mnogo bi šlo z Diomedom jih rado:
 rada Ajanta oba, služabnika Areja zvesta,
 rad bi Meriones šel, prav rad tudi Nestorjev sinko,
 rad Menelaos bi šel Atrejevič, slavni borilec,
 drzni Odisevs bi rad priplazil se k četam Trojancev;
 hrabrosti namreč srcé mu vedno je bilo predrzne.
 Knez med junaki se zdaj Agamemnon oglasi med njimi:
 »Čuj, Diomedes me dragi, ti ljubljenec mojega srca!
 Zdaj si izbereš lahkó, katerega hočeš za druga,
 kdor je najboljši seve, ker mnogo želi jih, kot vidiš.
 A na osebo ne glej, da boljšega tukaj bi pustil,
 s sabo pa slabšega vzel, boječ se osebne zamere,
 češ ta po rodu je višji, in naj bo kot kralj imeniten.«
240. To je dejal, da ne šel plavolasi bi z njim Menelaos.
 Znova odvrne nato Diomedes tako veleglasni:
 »Ako velite tedaj, da druga si sam naj izberem,
 božjega vendar kakó Odiseja potem naj pozabim,
 ki mu odločno srcé in duša pogumna je vsekdar,
 bodi še tolik napor, in ljubi ga Palas Atena!
 Ako me spremljal bo on, iz gorečega tudi plamena
 vrneva k vam se oba, ker bolj je preudaren kot drugi.«
248. Njemu odvrne nato stanovitni Odisevs božanski:
 »Nehaj, Tidejevič, nehaj! Ne karaj me, niti ne hvali!
 Kaj boš govoril o tem, kar znano je ljudstvu Argejev!
 Hajdiva! H koncu gre noč in blizu je jutranja zarja,
 zvezde so daleč naprej, prešla je noči že večina,
 namreč tretjini že dve, le eden nam del še ostane.«
254. To govorita tedaj in oblečeta grozno orožje.
 Vztrajni junak Trasimedes nato Diomedu posodi
 ščit in dvorezen svoj meč — pri ladji je svojega pustil —
 glavo pokrije s čelado trpežno iz bikove kože,
 toda brez gube in čopa, ki brambna čelada se zove;
 varuje namreč glavó cvetočih mladeničev dobro.
 Lok svoj s tulom in meč pa Meriones da Odiseju,
 glavo pokrije s čelado trpežno iz kože goveje,
 znotraj pa vsa prepletana je z mnogim jermenjem prav trdno

kakor omrežje močno. Od zunaj pa belo zobovje zreš belozobega prasca številno na levi in desni, vdelano umno in krasno, in sredi po nji klobučina. Ko je Avtólikos namreč v Amintorja, Ormena sina, močno palačo vdrl, je vzel jo nekoč v Eleónu. Dal jo je Amfidamántu, v Skandéji doma na Kitéri; ta pa Amfidamas dal jo je Molu kot dar gostoljubni, on pa podaril naprej jo Meríonu zopet je sinu. Zdaj pa pokriva glavó Odiseja junaka kot bramba.

272. Ko sta oblekla tedaj v pregrozno orožje se naglo, gresta na drzni pohod, vse druge pustita pa tamkaj. Zdajci pa blizu poti na desni prikaže se čaplja, sel od Atene poslan. Z očesom je videla nista skozi temino noči, a slišala njeno sta vpitje. Ptice zelo je vesel ter moli k Ateni Odisevs: »Čuj, nepremagana hči ščítonosca Zevsa, te prosim! Vedno pomagaš mi ti in náme nikdár ne pozabiš, kadar odpravljam se kam: zdaj zopet me vzljubi, Atena! K ladjam da vrneva spet se dobro zaprtim, dodeli, delo zvršiva pa prej, da pomnili bodo Trojanci.«

283. Drugi pa moli za njim Diomedes tako veleglasni: »Zdaj pa še mene poslušaj, ti hči nepremagana Zevsa! Spremi me, kot si nekoč spremila očeta Tideja, ko pred Ahajci kot sel napotil se namreč je v Tebe. Tam pri Asópu pustil je Ahajce z oklepi iz broná, on pa h Kadmejcem je šel, da spor poravnali bi mirno. Ko se je vračal nazaj, res grozne reči je izvršil s íabo, presveta boginja, ker milostno ti si pomogla. Ščiti me, varuj tako, pomagaj mi zdaj dobrohotno! Těle ti bom daroval enoletno, širokega čela, vpreženo ne še nikdar, nosilo nikoli ni jarma. Táko ti bom daroval in z zlatom obdal mu rogove.«

(Dalje.)

ŽELODEC & COMP.

PROF. F. PENGOV.

Pljuča oskrbujejo naše telo s plinom (kislecem), ki ga potrebuje, naloga želodca in njegove tovarišije pa je, da mu posreduje dobavo redke in goste hrane. Že stari Menenij Agripa iz Rima je vedel, kakšen zvest sluga svojega gospodarja (telesa) je želodec. Gotovo ti je znano iz zgodovine, mladi prijatelj, kako je pripovedoval ta stari rimski domoljub stavka-jočim plebejcem storijo. Organi niso hoteli več dobavljati želodcu hrane, a posledica je bila, da so onemogli najprej sami. Pametnemu Rimljanu se je posrečilo uporno ljudstvo, ki je bilo mesto že zapustilo, zopet spraviti nazaj. Agripa je bil torej

dodobra prepričan, da želodec brez pre-stanka koristno deluje. A kako zamotano je to delovanje, kako natančno prilagoduje svoje delo vsakokratni potrebi, kako smotrno da deluje želodec, o tem si ti pač, cenjeni moj Menenij Agripa, še niti sanjalo ni!

Kaj pa je želodec pravzaprav, te vprašam. Z vernim pogledom mi odgovoriš: »Kurji želodček pozna vendar vsaka kuharica in človeški želodec s svojo praznoto je predmet bolečine za milijone in vzrok belih las ministra Höferja, ki skrbi — je skrbel — kot vrl general za našo prehrano. Tako vprašanjel«

A opomniti te moram, dragec moj, da poleg petelina na gnoju in človeka životari pod božjim solncem še par stotisoč vrst drugih bitij, ki tudi jedo in prebavljajo, imajo torej istotako pravico do želodca kot n. pr. ti ali pa jaz. V fiziologiji označujemo s tega širokosrčnega stališča za »želodec« tisti oddelek črevesja, v katerega se izliva sok želodčnih žlez. Saj veš, da želodec prebavlja in presnavlja pred vsem beljakovine zaužitih jedil in to s pomočjo fermenta (prebavljalne tekočine), ki se imenuje »pepsin« v zvezi s solno kislino. Le kjer se nahajajo žleze, izločujoče pepsin in solno kislino, moremo govoriti o pravem želodcu.

V živalstvu nahajamo zato živali, ki so v visoki meri oblagodarjene in utrjene proti nadlogam svetovnih vojsk s tem, da želodca — nimajo. »O kako rad bi bil med takimi srečnimi bitji!« boš morebiti vzkliknil. A čudil se ne boš, da imamo živali brez pravega fiziološkega želodca, saj imamo celo živali brez glave, n. pr. školjke, pa tudi med najvišjimi »dvonožci« imamo individue, ki so brez glave, a še več takih, ki so celo brez — srca. Zgledov ne bom navajal, srečaval jih boš sam, da ti bo presedalo.

Poznati piškur in krap, šivanka na dnu potoka in krasni svatovski zet v severni Evropi, kljunaš in kljunati ježek v Avstraliji, vsi ti in še mnogo drugih, — nimajo pravega želodca. A bodi brez skrbi zanje! Prebave ne ume vršiti samo želodec, njegovi obrtni tovariši, ki pridejo za njim, so pravi mojstri v svoji stroki. Sicer pa more pogrešati delovanje želodčevo celo človek, ako je sila. Že opetovano so izrezali kirurgji ubogim trpinom, ki jim je bil želodčni rak popolnoma ugonobil želodec, ta dozdevno neobhodno potrební organ in pacienti so hvalili Boga še leta in leta.

Prebava beljakovin je namreč za želodec le bolj postransko opravilo; glavna njegova služba pa je: biti stražnik in čuvar za črevo v ožjem pomenu besede. Solna kislina, ki jo proizvaja, je namreč močan antiseptikum (protikužno sredstvo),

ki zamori mnogo mikroskopično majhnih gnilobnih, kipelnih in bolezenskih bakterijev. Tako uniči n. pr. bacile strašne kolere; če daješ teh bacilov, v hrano pomešanih, psu, ne zboli, dokler želodec dobro deluje; če pa mu želodec izprazniš in potem požre bacile, ki gredo urno skozi, ne poškodovani vsled kisline, pa dobi revše vase azijsko morilko.

Da more želodec izvrševati svojo čudovito nalogo, potrebuje precej pomočnikov z bogatimi pripomočki. Zakaj hrano je treba temeljito spremeniti, treba je ločiti pleve od klenega zrnja, preden more iti blago po pošti naprej v telo. Le tako more izvršiti čudo, da spremeni n. pr. kruh, mleko in sadje v tvoje kosti, mišice in živce. Zato moramo ločiti na želodcu najprej mehanično delavnico. »Želodec namreč ni le enostavna vreča, v katero mečemo jedila brez vsakega reda. Zmožen je čudovito zamotanega gibanja in ima priprave, da more izbirati med hranivi, jih urejati in odkazati vsakemu mestu, ki mu gre.« Vem, da ti zveni to po ušesih kot pravljica, draga čitalka, a tako je in ne drugače. S pomočjo živalskih eksperimentov in čudovitih Röntgenovih reflektorjev (žarkov) so izsledili skrivnostno delovanje našega skromnega služabnika. —

Misli si moža, ki se je pošteno navečerjal, imel je meso, bogato zabeljen krompir in kruh. Želodec je čisto poln in ima vsaj 4—5 ur dela, preden more poslati vsebino naprej v črevo v nadaljnjo predelavo. Zdaj ti pa gre nesrečnež še v gostilno in ti spiže 3—4 vrčke piva, 1½ do 2 l tekočine! Kam naj spravi ubogi prenapolnjeni želodec to maso? Saj ima tudi njegova razteznost svoje meje. A ptiček si zna pomagati. Vsled posebne uredbe mišičnih vlaken se stisne tako, da se odloči vzdolž manjše njegove krivine želodčna stena v obliki žlebiča od hranive vsebine in po tem kanalu zdrči tekočina po najkrajšem potu v črevo, ne da bi mogla motiti želodec pri njegovem glavnem opravilu. Tudi nanovo došle jedi ne zmešajo

želodcu »možganov«. Ker so ti novi zalogaji vsled ustne sline še alkaličnega (bazičnega) značaja, bi utegnili kolikor toliko oslabiti učinkovitost kislega želodčnega soka (baze in kisline se vendar nevtralizujejo, uničujejo, kot veš iz kemije); zato jih pa porine želodec kar tja v sredo svojega kupa, da tamkaj mirno čakajo v svoji alkaličnosti do tistega časa, ko pridejo na vrsto, želodec pa medtem na periferiji (ob krajih) lepo nadaljuje svoje »kislo« delo. Če se hočeš o tem prepričati, krmi podgano z različno barvano pičo, sito končaj in pusti da zmrzne. Preiskava zmrzlega želodca ti pokaže mojstrstvo malo spoštovanega želodca.

Čim bolj se hrana v želodcu utekočinja, tem bolj potiska želodec s finimi pregibi ta griz proti svojemu koncu, to je v r t a r j u. Ta lijaku podobni del je najživahnejši dečko; komaj mu ponudi oča porcijo griza, že se stisne in brizgne vsebino skozi posebno zaklopko (ventil) v dvanaestnik (prvi del tankega črevesa). Kar je pa še trmastega (neraztopljenega), ne sme skozi »porto« (vratarja), ampak se mora prej omečiti. Tako sortira želodec hranila, ločeva raztopljeno od trdnega, vratarjeva sesalka pa izbrizgava v rednem taktu vsebino, dokler je je kaj.

Naravno je, da je relativna velikost želodca zelo različna pri raznih živalih; pamet ti pove sama, da bo želodec pri živalih s tečno, mesno hrano odnosno manjši od želodca živali, ki uživajo slabo redívno, rastlinsko pičo. Roparice, žužkojedi in netopirji nimajo razširjenega želodca, toliko bolj pa konj in osel, nosorog, a najbolj prežvekovalci, pri katerih ima želodec po več, dobro ločenih oddelkov. Izmed oddelkov govejega želodca je človeku še najbolj priljubljen prvi (vampi), tudi drugi ni napačen, zlasti ob mrazu (kapica), tretji dolgočasi lenega učenca (devetogub ali psalter-knjiga), četrti pa je izvrstno sredstvo za napravo emodolca in drugih sirarskih delikates (siriščnik). Velblod in lama nimata devetoguba. Vamp in kapica v kravjem želodcu imata nalo-

go, da raztopita deloma celulozo staničnih sten, in sicer potom vrenja, ki ga povzročajo posebni bakteriji. Vsled tega se razkroji staničina $C_6 H_{10} O_5$ ob navzočnosti + vode $H_2 O$ v oglenčevo kislino $= 3 CO_2 +$ močvirski plin ali metan $3 CH_4$. Na ta način zginejo $\frac{3}{4}$ zaužite staničnine v želodcu in slepem črevesu goveda. Vsak za jajce velik zalogaj, ki pride iz vampa v gobec nazaj, premelje govedo 50 do 80krat, preden ga pošlje v devetogub. Ta ima nalogo, da iztisne med svojimi lističi tekočino iz hrane; tekočino posrka siriščnik, posušeni griz pa gre v nadaljnjo predelavo v siriščnik in črevo.

O kurjem želodcu veš dobro, kako slasten oblizek da je ocvrt; tudi to si nemara že čul, da nadomestuje deloma zobe in čeljusti sesalcev kot žvekalov. V ta namen veš, da pobira tudi kamenčke, da ga podpirajo, posebno pri mletju trdega zrnja in semenja. A tega pa morda le ne veš, kakšen orjak da je ptičji mlin. Znani Reaumur je napravil poskuse in se prepričal, da ima puranov želodec tako moč, da splošči železno cev, ki prenese breme 437 funtov. Tudi zelenooki krokodil v Nilu in Gangu se naslaja nad kameni, ki jih požira, in podobna histeričnost je bila značilna za njegovega sorodnika teleozavrija, čigar ostanke so izkopali iz davno preminule jurske dobe.

Še čudovitejši nego želodčev mehanizem je pa njegov k e m i z e m. Prebavljalo (vse črevesje, pričenshi od ust, skozi golt in požiralnik, želodec, tanko in debelo črevo do konca čmara) je prvovrstni kemični laboratorij (delavnica), v katerem se vršijo dan na dan, uro za uro, brez poskusnih cevk (epruvet), brez retort in Bunzenovih gorilcev najtežavnejše kemične analize (razkroji) in rešujejo najbolj zamotana vprašanja. To pa je mogoče le vsled tega, ker vlada med želodcem kot glavarjem in med njegovim ljudstvom (ostalimi prebavili) najčudovitejša harmonija (soglasje). Zobje, jezik, mišice, žleze, krvne žile, srce in telesne stanice: vse to gre na vzoren način drug drugemu na roko,

nalik celi vrsti prav natančno izdelanih zobatih koles. Strmeč stojita zdravnik in kemičar pred tem čudovitim obratom. Tu imamo najpreje ustne slinavke, ki leže ob straneh ustne dupline, a so v zvezi z njo po krajših ali daljših kanalih. Čim začne spodnja čeljust žvečiti, takoj jamejo delovati tudi ti trije pari žlez in čez malo sekund že dotekajo njihovi produkti nalik drobnim studenčkom v usta, da spreminjajo škrob sprejete hrane (močnatih jedil, fižola, krompirja) v sladkor. Dalje imaš želodčne žleze, ki jih tiči na tisoče v njegovi sluznici. Komaj so dobile po finem živcu (ime mu je: nervus vagus) brzjavko, da se nahaja v želodcu hrana, že pokrivajo njihovi sokovi kot brezštevilne rosne kapljice notranjo želodčno steno in pričajo, kako vzorno pazljive služabnice da so te žleze. In kakor ob deževnem viharjem nalivu na oknu, tako se družijo tudi tukaj na sluznici kapljice v kaplje, te v studenčke in studenčki teko navzdol in se zbirajo na želodčnem dnu poleg jedi in nad njo v majhno jezerce.

A nikar ne misli, da je to delovanje prebavljanih žlez vedno enako, zmeraj po istem kopitu, ali kot pravimo mehanično. O ne! To delovanje želodčnih žlez harmonira na čudovit način s potrebami in njihov sekret ali izloček (sok) je po svoji kakovosti in po svoji množini vedno prilagoden hrani. To je krasno dokazal ruski fiziolog Pavlov s poskusi pri psih. Izločevanje sline je obilno pri suhi hrani, n. pr. pri kruhu, borneje pri sočnati hrani, kot je meso. Slina je redkotekoča in vodena, ako velja odstraniti iz ust kake nebodigatreba: pesek ali grenkovine; je pa vlečen in mucinast (mucin = sluz), kadar je treba hranive zalogaje spraviti doli. Tudi želodčni sok je po potrebi spremenljiv kot kameleon.

Pavlovu se je prvemu posrečilo dobiti čistega želodčnega soka od živih živali. Napravil je tako-le: Narkotizovanemu (omotenemu) psu je prerezal požiralnik in prišil obe štuli (prerezana konca) vsako zase v kožo. Gornja votlina je vodila torej

navzgor v požiralno cev, spodnja štula pa v želodec. Pri isti živali je napravil tudi t. zv. želodčno fistulo, to se pravi: odprtino naravnost v želodec. Ko so se vse te operacije lepo zacelile, je bilo kuže dobre volje kot poprej. Če si sedaj psa krmil, ni padalo meso v želodec, ampak je prihajalo skozi požiralnik zopet na dan; to navidezno krmljenje psa ni moglo nasiti, žrl je magari ure in ure z največjo slastjo. A pri vsakem krmljenju je pritekkel skozi želodčevo fistulo čist, kot voda prozoren sok in Pavlov ga je dobil brez težave od ene same živali po več 100 cm³. — Hotel je pa vedeti ruski učenjak tudi to: Kakšen pa je želodčni sok med prebavljanjem? V dosego tega smotra je prišel bistroum na prav ženijalno misel. S silno spretno operacijo je odpredelil od želodca majhen oddelek kot »stranski želodec« tako, da je bila votlina slednjega popolnoma ločena od glavnega dupla. Na vzven pa se je odpiral ta »mali želodec« s cevko (fistulo) na trebuhu živali. Kakor glavni želodec, tako je bil tudi ta njegov postranski bratec seveda posejan s številnimi žlezami. Kadar je torej pričel veliki želodec svoje prebavljano delovanje, tedaj je seveda izločeval tudi »mali želodec« svoj sok, in sicer ravno tako hitro (v isti množini) in ravno tak. Tako je mogel učenjak preiskavati lastnosti želodčnega soka v vsaki fazi (na vsaki stopnji) prebave in pri najrazličnejši hrani.

Kar je našel pri tej priliki Rus Pavlov, je tako čudovito, da se mu je pogostoma utrgal iz prsi vzklik začudenja. Žleze namreč ne delujejo mehanično, ampak se ravnaajo po vsakratni hrani. Za 100 g surovega mesa izločijo povprečno 26 cm³, za 200 g 40 cm³, za 400 g pa 106 cm³ soka. A tega soka ne izločijo naenkrat, kot kak avtomat, v kojega si vrgel groš, ampak proizvajajo ga ves čas med prebavo, hitreje ali počasneje, kakor nanese potreba, bolj močnega, t. j. bolj pepsinastega, ali šibkejšega. To delo se pa vrši tako lepo zakonito, da so si poskusi pri različnih živalih podobni kot jajce jajcu.

Kako je pa določal ruski raziskovalec prebavno silo želodčnega soka? Za merilo je vzel množino beljakovine, ki jo raztopi pepsinasta tekočina v določenem času. Da določi to množino, je natlačil v tanke steklene cevke jajčnega beljaka, ki ga je pustil v vročini, da je zakrknil (se strdil). Cevi je nato razrezal v krajše kose in je pokladal po enega v vsako tekočino, ki jo je hotel preiskati; te tekočine pa je postavljale za čas poskusa (10 ur) v termostatu (zagreto omaro s stalno temperaturo), da bi se vršila prebava pri isti toplini kot v naravnem želodcu. Po desetih urah je ostalo v vsaki cevčici še manj ali več beljakovine in jasno je bilo čitati, koliko milimetrov beljakovine da je bilo prebavljene.

Opazuj nekoliko natančneje sledečo tabelo (razpredelnico), ki jo je napravil Pavlov, in prepričaj se o čarovniji želodčnih žlez natančno v številkah.

ure	Množina soka v cm^3 :			Prebavna sila v mm :		
	meso	kruh	mleko	meso	kruh	mleko
1	11·2	10·6	4·0	4·94	6·10	4·21
2	11·3	5·4	8·6	3·03	7·97	2·35
3	7·6	4·0	9·2	3·10	7·51	2·35
4	5·1	3·4	7·7	2·78	6·19	2·65
5	2·8	3·3	4·0	3·20	5·29	4·63
6	2·2	2·2	0·5	3·58	5·72	6·12
7	1·2	2·6		2·25	5·48	
8	0·6	2·2		3·87	5·50	

Precej lahko izprevidiš, kako različna da je celotna množina izločenega soka, ako treba prebaviti različno hrano: meso, kruh, mleko. Pred vsem opaziš tudi, da je množina izločenega soka v posameznih časovnih obrokkih zelo različna.

Dočim se izločuje »mesni sok« (ki mora prebaviti meso) v prvih dveh urah v največji meri ter potem pojema od ure do ure, omejuje »krušni sok« svoj maksimum (višek) na prvo uro, že v drugi pa pade na polovico. »Mlečni sok« pa priteka šele v tretji uri v največji obilici. — Ravnotako različna je beljakovinoprebavna sila želod-

čnega soka, ki se tudi ravna po različnosti hrane. Najmočnejši, t. j. najbolj pepsinasti sok izvabi žlezam kruh, za njim meso, najslabšega pa mleko. Pri mesu je sok v eni uri najučinkovitejši, pri kruhu v drugi in tretji uri, pri mleku šele v šesti uri prebave. Pri tem, prosim, nikar ne pozabi, da pomenijo številke na desni polovici naše tabele le prebavljene milimetre beljaka, ne pa vsebino pepsina posameznih poskusov. Vsebina želodčnega soka na pepsinu namreč ne odgovarja enostavnim milimetrskim številom, kot nam jih podaja Pavlov v razpredelnici zgoraj, ampak kvadratom teh števil; to se pravi: ako sta raztopljena dva oziroma trije milimetri beljakovine, potem množina pepsina pri obeh poskusih ne stoji v razmerju 2 : 3, ampak $2^2 : 3^2$, to je 4 : 9. Po naši tabeli bi bil torej n. pr. »krušni sok« izločen v eni uri proti »mlečnemu soku« istega časa v takem razmerju kot $(6 \cdot 10)^2$ proti $(4 \cdot 21)^2$, to je približno kakor 37 : 18. Za prebavo kruha (iste množine seveda) izločujejo torej želodčne žleze več nego dvakrat več pepsina kot za prebavo mleka.

Ali je kaj čudnega, če pravi po takih poskusih učenik Pavlov, da so žleze take-rekoč razumne? — Ravno te žleze ločevajo pri mikih, ki jih zadevajo, prav natančno med onimi, na katere imajo dolžnost odgovarjati, in med tistimi, ki jim niso nič mari. Pavlov je jasno dokazal, da se želodčne žleze za raznovrstna mehanična dražila prav nič ne zmenijo. Pri psu, ki ima fistulo na želodcu, draži želodčevo sluznico s ptičjim peresom ali vpihaj v želodec drobnega peska; tudi kapljice soka ti ne pokaže. Da, celo hrana obleži dalje časa neprebavljena v želodcu, ako se ti posreči, da jo spraviš neopaženo — ko pes spi ali ga motiš na kak drug način — skozi fistulo vanj. »Razum« želodčnih žlez tiči v njihovih živcih, ki izvirajo iz obhodnega živca (nervus vagus) v podaljšanem mozgu, ki uravnava tudi gibanje pljuč in utripanje srca. Ako tega kaj draži, takoj začno izločevati žleze. Pot do obhodnega živca pa vodi skozi zavest; ako

naj se izločuje želodčni sok, se mora poprej vzbuditi apetit, slast do jedi, bodisi po kakem čutnem dojmu, vidu, vonju, okusu ali vsaj po domišljiji. Zato ima »navidezno krmljenje« tako izvrsten uspeh, ravno zato pa ostane tudi meso, ki je prišlo v želodec neopaženo, domala neprebavljeno.

Če pa precej nato krmimo psa še navidezno, bo prebavil prej mu vloženo meso popolnoma redno. Pavlov je priučil enega svojih operiranih psov, da je požiral kamne; padali so skozi odprti požiralnik zopet na tla, a iz želodčeve cevke (fistule) se ni pokazala nobena kapljica soka. Čisto naravno, saj o kakem »teku« v tem slučaju ne more biti govora.

Ako iščeš v prirodopisnem slovstvu razlage za to čudovito izbirčno in smotreno delovanje želodčnih žlez pri različni hrani, boš naletel tudi na besedo »prilagodjenje«. Tekom dolgih tisočletij, pravi darvinovec, so se ob neprestanem spreminjanju (variaciji) in plemenskem izboru (selekciji) v boju za obstanek izpreminjale živalske vrste in tudi organi posameznih vrst tako, da so ostale na površju in se ohranile do danes le tiste, ki so se umele svojemu življenjskemu osredju najboljše prilagoditi. Seveda, če bi bilo to prilagodjenje samo pasivno, slučajno, potem bi bilo to v smislu darvinovstva. A rad bi poznal v tem slučaju onega, ki nam razloži tako čudovito specificirano delovanje posameznih žlez na podlagi variacije, selekcije in boja za obstanek. Če pa položimo v besedo »prilagodjenje« aktivno delovanje žive snovi, potem je smotrenost že tu, kajti ravno ta zmožnost prilagodjenja je silno smotrena. Opazovanje delovanja neznatnih in skritih želodčnih žlez nas sili k prepričanju, da je notranja smotrenost ena izmed temeljnih lastnostij življenja sploh, ki je pa s samimi prirodoslovnimi pripomočki ne moremo doumeti. Njenega vzroka nam je iskati na nadnaravnem (metafizičnem) polju. — Rekli smo že zgoraj, da poganja tekoči griz (utekočinjeno hrano) iz želodca v črevo vratar. Kemična preiskava griza

kaže, da so se cukrovine in beljakovine v tem času že močno izpremenile, tolšča pa da je še domala kot je bila. A zato nam ni treba biti v skrbeh.

Jetra, najmogočnejša žleza našega telesa, se trudijo noč in dan, da pripravijo soka, ki je tudi tolšči kos. Po kanalu, ki se izliva precej za želodcem, so v zvezi s črevom in kakor hitro pride karavana želodčnega griza skozi porto (vratarja), že se vlije nadnjo veličastna množina žolča in se pomeša med njo. Na tisoče finih in prefinih delcev se razcepijo maščobne kapljice; tako nastane, kakor pravimo, mlečnata emulzija, ki gre sedaj lahko brez ovire skozi črevesne stene. Vendar pa imajo jetra še druge, skoro še važnejše naloge; skrbeti morajo zato, da ostane kri stalno enaka, so skladišče za razno pričuvno (reservno) blago, kot je n. pr. glikogen ali živalski škrob, zadržujejo pa tudi razne škodljive snovi, ki so prišle že v črevo in jim odbijejo roge. Množina žolča v primeri z velikostjo jeter pač ni velika; pri človeku tvorijo $1\frac{1}{2}$ —2 kg težka jetra v 24 urah samo 40 do 80 dek žolča, dočim proizvede n. pr. priušesna slinavka, ki tehta le 24 do 30 gramov v istem času 80 do 100 dek sline.

Glavno delo prebave v črevesu pa je prisojeno soku, ki ga izločuje trebušna slinavka ali pankreas; ta ima v sebi ferment po imenu tripsin, ki prebavlja beljakovino, dalje nek diastatičen ferment (sok), ki prebavlja škrob in ga spreminja v sladkor, in slednjič še ferment, ki emulgira ali raztaplja tolščo. Žolč podpira na vso moč delovanje trebušne slinavke, posebno tisti njeni sok, ki raztaplja (emulguje) tolščo. V normalnih (rednih) razmerah posrka črevesje našega Hektorja (psa) kakih 92 do 95% použite tolšče; ako pa mu potom operacije izpodvežemo žolčevod, da žolč ne more do črevesa, je osetka samo 40% posrka.

O človeku, ki je mirne krvi in krotkega srca, pravimo, da nima žolča. To naziranje sicer ne odgovarja anatomske istini, pač pa nimajo žolčnega mehurja golobje

in papige, ljubki kolibriji in orjaški noji, konj in osliček, slon in kamela, jelen in marsikak glodalec.

Ko pride griz v dvanajstnik se začne tudi povsodi v črevesnih stenah mrzlično delovanje. Med gubami in resicami črevesne sluznice leži nebroj majhnih žlezic in vsaka hoče pokazati, kaj da premore. Zopet se prikaže kapljica za kapljico na stenah črevesne cevi, energično se pre-gibljejo obročaste in podolžne mišice, ki nalik gnetilnemu stroju temeljito premešavajo hrano in prebavilne sokove.

Črevo je najvažnejši prebavljalni organ. Zato mora biti pa zelo dolgo in prostorno pri rastlinožrcih, lahko pa je ožje in manj obsežno pri mesojedcih. Črevo je pa tudi glavni organ za vsrkavanje hrane (resorpcijski organ). Hraniva so zdaj že tako izpremenjena, da more telesno tkaničje vsprejeti vase »mezgo«. Sprejemni odbor stoji že pripravljen pred durmi. Razporedil se je vzdolž po celem črevesu v velikem številu; tisoči in tisoči krvnih laskovic in srkalic opletajo od vseh strani črevesne stene in vsrkavajo z veliko vnemo utekočinjeno vsebino. A ne vsprejemajo vsega kar vprek, kar pride; kakor je rajni oslepljeni Polifem skrbno otipal slehernega ovna, da bi mu pač ne ušel na njem pretkani Odisej ali kateri njegovih tovarišev, tako čujejo organi srkalic kot veriga spretnih detektivov (skrivnih policajev), da ne more skozi črevesne stene nič tujega in vsiljenega. Bele krvne stanice ali levkocitje uničujejo gljive cepljivke (nalezljive bolezni) in razne strupe. Nobena carinska postaja ne more delovati popolneje, tihotapstvo s saharinom tukaj ni mogoče. Saharin je v našem slučaju vse, kar še ni dovolj prebavljeno, roka postave zavrne tako blago kot »nerabljivo«.

Za snovi, ki pridejo v kri, je postavljeno celo še eno, strogo nadzorstvo v jetrih; vsa kri, ki pride od črev, mora skozi jetra kot skozi cedilo in mora pretrpeti časih še korenite izpremembe, preden sme naprej proti srcu. Šele srce, kot središče krvnega obtoka, razpošlje nova hraniva s

krvjo v vse raznovrstne telesne organe. Kakor na železnici odklada na posameznih postajah tovore, ki so namenjeni za tja: apno za kosti, fosfor za živce, žveplo za kožo, beljakovino za mišice itd. — Pa tudi stanice in staničja spremenene še marsikaj na novodošem blagu, preden ga vsprejmejo za stalno (definitivno) vase in spremenene v to, za kar je namenjeno: v opeko za stavbo telesa.

Med pticami je relativna dolžina črevesa pri mesojedcih manjša nego 5, pri rastlinožrcih večja nego 8. Domača mačka, ki uživa različno, tudi rastlinsko hrano, ima za tretjino daljše črevo nego divja njena posestrima, pri volku je črevo 4krat daljše od telesa, pri vsežrcu psu pa 5 do 6krat daljše.

Peristaltično gibanje potiska ostanke hrane v črevesju vedno dalje proti koncu. Ko pride mezga v debelo črevo, je večina redilnih snovi že posrkana iz nje; tukaj v debelem črevesu pa vsrkavajo stene tudi mnogo vode in govno (blato) postaja vedno sprijemljivejše. Ta izguba vode je pri različnih živalih različna; ovčjak ima le še 56% vode, konjščak 77%, kravjek pa še 82%. Množina odpadkov (ekskrementov) je seveda pri rastlinojedcih največja, pri vsežrcih nekako v sredi, najmanjša pri mesojedih roparicah; kače pa prebavijo požrte živalce tako popolno, da ne gre skoro niti sledu od njih.

Ker smo že pri želodčnem vprašanju, ki je ravno letos tako strahotno grozeče, ne smemo prezreti še naslednjega zanimivega dejstva v naravnem gospodarstvu. Kakor opažamo v živalstvu orjaška potovanja na zunaj (ptičja selitev, romanje sev. poštrusnika, poljskih miši, kobilic, metuljev itd.), podobno pa potujejo tudi v živalskem telesu snovi v velikem slogu. Snovi, ki jih posrkajo krvne laskovice in srkalice in jih prevaja naprej krvotok, ne hite precej na mesto, kjer imajo svojo končno službo, ne gredo torej precej na fronto, temveč jih izvozi kri najprej h kadru, t. j. na določene kraje v telesu, kjer jih zbira kot reservo za poznejšo porabo. Dokler je

še kaj takih zalog, živi v normalnih razmerah žival najbrže iz njih in z novo hrano izpopolnjuje samo te zaloge. Oglenčeve vodane (škrob, sladkor in dr.) kopiči telo v svojih skladiščih v podobi glikogena ali živalskega škroba. Kopičenje tolšče v živalskem telesu je splošno znano; ta pričuvna tolšča je navadno rumenkasta do rjava, pri mnogih rakah pomarančna, pri raznih žužkih rdeča, pri krokodilu zelena. Tolšča in glikogen se v živalskem telesu lahko nadomeščata na isti način, kakor se v rastlinskem semenju zastopata tolšča (lan in druga oljnata semena) in škrob (žita, stročnice itd.). Ta zveza je tako intimna (pristrčna), da prehajata tolšča in glikogen drugi v drugega; prvi dan, ko se zabubi, ima buba svilnega prelca dvakrat več glikogena nego gosenica ob začetku naprave zapredka; ta glikogen more nastati le iz goseničje tolšče.

Pri vretenčarjih je nakopičen glikogen zlasti v jetrih in mišicah; tolšča pa ima svoj tovorni pristan predvsem v jetrih in pod kožo; zmisli se le na našega pujsa ali rejeno raco in purana. Poseben magacin za maščobo pa imata velblod in indijsko grbasto govedo na hrbtu v znanih grbah.

Kadar žival strada, se seveda pričuvne zaloge praznijo, shrambe se manjšajo; pri žabi so jeseni tolščobne stanice polne, da bi skoro pokopale, spomladi domala prazne. Glikogena ima zeleni naš rujht najvoč v septembru, v sušcu ga je še $\frac{2}{3}$, ko pa odloži svoj mrest, pade na minimum.

Da bi tolšča in glikogen popolnoma izgubila iz živalskega telesa, do tega ne pride zlepa; za človeško zdravje bi bil to popoln poraz. Po porabi pričuvnega se tvori nov glikogen na račun ostalih telesnih organov, a ne vseh v enaki meri; najbolj prizanaša mati narava in pušča pri miru najvažnejše organe: živčevje in srce. Če človek strada, se raztaplja v njem različno staničje, tudi kosti, a zopet v toliko manjši meri, čim važnejše so za celokupnost.

Možnost nabiranja pričuvne hrane (reserve) je za organizme prevažna asikuracija (zavarovanje) za čas moderne stiske —

blede lakote. Seveda je pa rastlinožrcem mnogo težje žreti za zalogo nego mesojedcem, kajti rastlinska hrana potrebuje veliko prostora; sicer pa rastlinojedim živalim ni tolike sile, rastline jim ne morejo uiti tako, kot roparicam njihove brze žrtve.

Kako dobro bi bilo za premnoge slovenske trpine sedaj, ko bi si mogli osvojiti naravo nekaterih organizmov, ki jedo ob pravem času na zalogo! Pijavka more požreti 4—5krat toliko hrane naenkrat, kolikor tehta sama, a zato vzdrži potem 9 mesecev brez jedi; prijazna posteljna stena more zdržati po obilni južini celo šestleten post! Orjaški kravoses (kača) prebije $\frac{2}{3}$ leta brez hrane, zato pa požre, ko pride zopet do sklode, po 50 kg naenkrat. Altum pripoveduje o lisici, da je dala po strelu prestrašena 42 miši od sebe.

Seveda lenuh lažje prenese praznovanje želodca nego priden delavec; stoječemu stroju pač ni treba premoğa in vode ali bencina, pač pa delujočemu. Zato pridni ratar krt ne zdrži brez hrane nad 12 ur in použije sleherni dan vsaj toliko sveže hrane, kolikor tehta sam. Pri toplokrvnih živalih velja sploh pravilo: čim manjše je telo, toliko več hrane odosno potrebuje. Velike roparice med pticami prestradajo 2—3 tedne, tolst drozg 2 dni, ščinkavec in muharček niti en dan.

Lahko je tudi dokazati, da je celokupna potrebščina hrane manjša pri mesojedih živalih nego pri rastlinožrcih. Gosenica borovega prelca tehta odrasla 3—4 g; od časa ko izleze iz jajca pa do zabubenja uniči 900—1000 borovih igel, to je težo 25—30 g. Gosenica sviloprejke dosega povprečno težo 2'68 g in porabi v življenju okr. 12 $\frac{1}{2}$ kg murvinega listja, to je 4659kratno svojo težo! — Nasprotno pa dosega najezdnik Rhyssa persuasoria, ki zajeda kot parazit drobovje ličinke neke lesne ose, težo, ki znaša komaj petinko hraniteljeve telesne teže; ta najezdnik porabi torej samo 5kratno svojo lastno težo hrane.

Ribarji računajo za 1 kg prirastka na živi krapovi teži po 2 kg umetne mesne krme (n. pr. ribje moke), če pa krmijo

krape z rastlinjem (koruzo, volčjim bobom) pa morajo dati 3—4 kg. Konj dobi na dan 13—15 $\frac{1}{4}$ kg krme, levu pa v zoološkem vrtu gre dnevna porcija 6—7 kg mesa s kostmi vred. Mali kraljiček in stržek použijeta na dan 30% svoje teže suhih redilnih snovi (žuželk), čim večja pa je ptica, toliko manjši je odstotek uporabljene hrane. Če raste telesna teža v geometričnem razmerju, pa pada potreba hrane (v %) v aritmetični meri: 4 g težka ptica potrebuje recimo 28%, 8 g težka 24%, 16 g težka pa 20% od svoje teže hrane.

Marsikako zanimivo nam je razodel želodec. Če primerjaš njegovo delovanje s prizadevanjem srca, si v zadregi, komu bi prisodil lavorjev venec. Če je srce prvovrstna umetnina tehnike, motor z neverjetno močjo in vztrajnostjo, pa stojiš pred želodcem kot pred čudom organske kemije; noben laboratorij ti ne spravi tega skupaj, kar premore prostaški želodec, pa naj ga vodi tudi profesor, ki ima v žepu Noblovo odlikovanje in če bi ga bil tudi obdaril Carnegie z 10 milijoni kron.

Zato se pa tudi ne moremo ločiti od želodca, da ne bi zinili poleg »dulce« (sladkega, prijetnega) tudi še par besedic »utile« (koristnih).

Kaj pa nam pridiga naš želodec?

Delovanje želodca nam prav nazorno osvetljuje potrebo harmoničnega delovanja vseh udov v hiši, v soseski, v narodu, v cerkvi in državi, ako naj bo dobro celoti. To soglasje more roditi edinole pristno krščanska ljubezen. —

Kristjani bi imeli posnemati želodčne žleze in služiti sleherni svojemu bližnjemu z darovi, ki so mu dani. Nobena žleza ne pridrži svojega soka sama zase, oddaja ga vedno le v blagor (prid) celote. Zakaj ne posnemamo tega zgleda? Zakaj ne rabimo svojega denarja in blaga v korist drugim, domačim revežem, misijonom, jugoslovanski domovini? Ali ni le žlezi sami v prid, ako je pridna in zvesta v svojem delovanju, ako se trudi na vso moč v blagor celotnega organizma? Tudi mi bi se počutili

mного, mnogo bolje, ako bi mislili manj samo nase, nekoliko več pa na svoje brate, ako bi žrtvovali več za celoto. Poskusili bi na samih sebi, kako resnično je, da »veselje, ki vzročiš ga drugim, se vrne ti v lastno srce.« In kako pač potrebuje naše srce pravega razvedrila v našem času, ki je tako silno prazno veselja!

Žrtvujmo pa ne le denar, ampak služimo bližnjemu tudi z drugimi zmožnostmi, ki smo jih prejeli: ako znaš lepo peti, lahko storiš marsikaj v božjo čast in veselje bližnjemu; ako si nadarjen, lahko mnogokrat pomoreš tovarišu pri učenju, če si močan ali imaš prosto živino, utegneš veliko koristiti sosedu in domovini, če mu pomagaš obdelati polje, če si veselega srca in imaš vedno čašo zdravega humorja, potem si zares srečen. Koliko blagodejnih solnčnih žarkov lahko pošlješ vsak dan v opustošena srca, koliko cvetlic moreš potrositi na strme steze revežev, na trpko ležišče bolnikov! Če pa vsega tega nimaš, potem pa izpolnuj toliko zvesteje svoje navadne dolžnosti, skušaj si napolniti srce z ljubeznijo do vseh ljudi in stavim, da odkriješ kmalu nebroj prilik, ko boš mogel napraviti svojcem ali drugim ljudem šopek veselja. Ljubezen je velika skrivnost uspeha na tem polju. Tu postane naše oko svetlo, da opazi dolžnosti in prilike, ki jih preje ni videlo. Ljubezen so čudovita očala za slabe oči. Ž njimi vidi kratkovidnež nankrat zelo daleč, daljnovidni pa spozna ojstro vse, kar je v njegovi bližini. Kratkovidneži, ki popreje niso videli čez ograjo svojega vrta in niso ničesar vedeli o bedi v drugih hišah in v daljavi. Daljnovidni, katerih pogled je sicer segel do Afrike in še naprej v kitajske misijone, ki so sicer sedeli v različnih odborih dobredelnih podjetij, za lastnega brata in očeta, za domačega hlapca in perico pa niso imeli usmiljenega očesa. Zato si natakimo očala ljubezni, pa prav močno številko.

Viri: Hesse-Doffeni: Tierbau und Tierleben I. — Unsere Welt, letnik 1914, zv. 5. — Dr. H. Hopeler, Die Predigt unseres Körpers.

IZ PODJUNE V ŠKOFJO LOKO.

KSAVER MEŠKO.

Vedi Bog, ali še živi Štefan, »izgubljeni Laškovnikov študent«, tisti veseli, duhoviti fant, ali ne več. Če še živi, mora biti višji uradnik pri kakem ravnateljstvu državnih železnic, zakaj v četrtem letu bogoslovja je slekel »gosпода« in je oblekel železničarsko uniformo. Če je že pod rušo, kakor je znanila nekoč govorica, naj počiva v miru.

Pa mi pravi — bilo je leta 1900. — nekega poletnega dne Štefan v pristnem prlješkem dialektu, ki si ga je dodobra osvojil v bogoslovju, kjer je bila v tistih letih močna prlješka kolonija: »Ti, pa maš kaj kúfra?«

»Kaj pa hočeš?«

»Šla bi malo po svetu. Naveličal sem se že doma in te naše mlake.«

»Kam pa?«

»Na Bled, ker pravijo, da je tista mlaka slična naši. Če hočeš, še dalje. Jaz imam čas do oktobra, če ga imaš ti.«

»Počaj, povprašam gospoda šefa.«

Starček je pa dobrodušno privolil. »Zaradi mene, kamor hočete, četudi v Ameriko. Le da ste v soboto popoldne spet doma.«

»Bom.«

Pa sva naredila s Štefanom načrt: Peš čez Železno Kaplo, Jezersko, po kokrski dolini na Brezje, Bled, Vintgar, Bohinj in k izviru Savice, v Škofjo Loko, kjer je gospodaril tedaj za rajnim župnikom Tomažičem gospod Finžgar, v Kranj in čez Kokro nazaj v Podjuno.

V ponedeljek zjutraj sva odrinila. Prima lectio brevis — kratka je bila tudi najina prva postaja: dve uri, do tedaj in sedaj gostoljubne komende Reberce. Zakaj to moram povedati kar v začetku: vsaj tako kakor prirodne lepote, morda še bolj, so naju zanimala vse gostoljubne postaje.

Tedanji gospod komendant Matej Šerivelj je bil po svoji navadi po svetu. V komendi pa je gospodaril Matija Perč, p. d. Črep, tedaj ravno novomašnik — zdaj

že tudi počiva tam gori v nemškem Št. Vidu na pokopališču usmiljenih bratov. Kakor vsi novomašniki je bil izredno gostoljuben, seve s komendantovim rizlingom in s komendantovo kuhinjo. Ko sva mu pravila, da bi rada prišla še tisti dan na Brezje, je menil: »Sta naredila obljubo? Pod smrtnim grehom? Ne? Tedaj prideta lahko tudi jutri, pojutrišnjem ali drugo leto. Zdaj jejta in pijta!«

Pa se nisva prehudo branila.

Ko sva stopala s Štefanom po tisti kameniti cesti s komende doli proti Beli, sem moral z levim očesom mižati, zakaj sicer bi bil videl čudo: spodaj v dolini dve reki Beli, v daljavi dva Grintovca.

Pa sem se opogumil in rekel spremljevalcu:

»Priatelj Štefan, začetek ni slab. A pravijo, če je pot ob začetku srečna, je ob koncu pod zlo.«

»Babje marnje!« je zagodrnjal Štefan z nekako čudnim glasom in si je zažvižgal: »Če študent na rajžo gre...« Morda se je hotel s pesmijo opogumiti. Ali je videl tudi dve Beli in dva Grintovca in je hotel z veselo pesmijo pregnati to prirodno čudo?

V Železni Kapli seve nisva hotela na sramoto postaviti gostoljubja gosp. župnika Apléna.

Kako sva prijadrala iz Železne Kaple v Belo, ki leži v gorskem zavetju kakor v zapečku v nebesih, le da je pozimi v tem zapečku neusmiljeno mrzlo, bi pri najboljši volji ne mogel povedati.

V Beli sva padla v pošto. Štefan je trdil, da poštno gospodično pozna, »saj je Slovenka«. Poznal je Štefan menda vsako mlado žensko, ki jo je videl enkrat v življenju; in če je bila Slovenka, še posebno. Kaj sva gospodični pravzaprav pripovedovala, kdo naj ve! Vem le to, da se je grozno smejala.

Vkreber na Jezerski vrh sva lezla že v mraku. Jezila sva se na cesto, in zakaj da država in dežela ne naredita na takele

hribe železnice-vzpenjače. A ko sva s sedla zagledala v dolini razsvetljena okna, ki so nama mežikala gori na hrib, kakor da naju vabijo: »Le brzo, fanta!« sva bila spet najboljše volje.

Pri Štularju so nama dali lepo sobico s pripombo, da moram drugo jutro v ta-mošnji cerkvi maševati. Sva obljubila in vestno izpolnila.

Ker pa nisem imel dovoljenja od jezerskega gospoda župnika, je bil to najlepši povod, da sva obiskala tudi njegovo gostoljubno streho in se opravičila, češ, maševal sem »licentia praesumpta«, ker nisem ne suspendiran in ne — če mi je Bog milosten — obtežen z drugimi cerkvenimi cenzurami.

Blagi gospod, štajerski rojak, naju je sprejel zelo prijazno. Le s čim nama naj postreže, ni vedel. »Vina ne bosta, je še prezgodaj. A štruklje imam od včeraj, če bi vama te dal, kaj?«

»O, prosiva!«

S slastjo smo jedli štruklje in občudovali Grintovec, ki je'gorel v jutranjem solncu.

»Zdaj imamo kočjo na Grintovcu,« je razkladal gospod kučegazda. »A posebno znan še Grintovec vendar ni. Kadar jih par pade z njega in se ubije, tedaj šele bo prav znamenit.«

»Amen, tako bo,« sva pritrdila.

Pojedla sva štruklje in se poslovila.

V kokrski dolini in na kranjski strani so naju posebno zanimala »narodna okna«, tista majčkена okenca, da človek še glave ne more poriniti skozi, a vsa ozaljšana z nagerlini, da se zdi od daleč, kakor bi bili zelenordeči šopki vsajeni kar med sivkasto in črnikavo tramovje.

Gostoljubnega župnišča v Kokri se resnično nisva ognila v ovinku. Tudi mogoče ni: cesta zavede človeka kar na prag.

Potem sva pa stopala precej odločno. Zakaj do tedaj sva hodila tako, da smo v Kokri preračunili: Če greva kar naprej, ne leževa nikjer v senco in ne zablodiva ne v eno gostilno — tedaj še, žal, o abstinenca nismo mnogo slišali — prideva baš do večera v Tržič.

Pa nama je šlo vse gladko. Tako do bližine Tržiča namreč. Tam sva doživela spet »dogodljaje«. Prvi je bil ta-le:

Bilo je vroče, da nič takega. Seve, v avgustu. In korakala sva junaško. Da ne bi bil ves premočen in zmečkan, sem snel kolare in ga spravil lepo v žep. Štefan pa je hodil itak povsem civilno; 'na vsem svetu bi nihče ne mogel sumiti, da je bogoslovec. Kar zagledava v senci za obcestnim grmom starega možakarja.

»He, oče, kako daleč pa je vendar še v Tržič?«

Malo se je dvignil, mežikal v naju s krvavimi očmi — mogoče, da je tudi videl štiri namesto dveh — in naju pregledoval in motril dolgo in zelo kritično, preden je rekel:

»Poldruho uro.«

»Ali, oče, to vendar ni mogoče. Saj je komaj od Preddvora malo več. Pol ure če bo.«

»Če bolje vesta, fanta, kaj pa vprašata?«

Ogledoval naju je dalje zelo pazljivo in dvomeče in je čez čas spet povzel:

»Kaj pa bosta v Tržiču? Ali gresta v fabriko delat? To vama lahko rečem: Zastonj hodita tja.«

Zasmejala sva se na glas. A očanec ni zameril, še ugajalo mu brž je, ker je prijazneje menil:

»Zaradi mene lahko poskusita. A groša ne stavim, da kaj dobita.«

»Pa poskusiva. Z Bogom, oče. In hvala za dober nasvet.«

»O, nič hvale. Srečno hodita!«

Druga aventira pa je bila ta-le:

V Tržiču sva hotela nastopiti nobel. Zato sva šla v prvi hotel. A malo sva koj popustila na noblesi, ko sva naročila za oba le eno sobo.

Po večerji sem kmalu legel. A Štefan, ki je postal kar nenadoma zelo redkobe-seden, je upihnil luč in sedel k oknu, češ: »Lepa noč je, in tržiški zrak je priznано zelo zdrav.« Nisem ga sumničil, da ima kake postranske namene. Zato sem, utrujen, kmalu zasnul.

Kako dolgo sem spal, ne vem, kar me zbudi Štefan. Stal je ob postelji, tik nje pa mlada gospodična, s svečo v roki.

»Ti, tukaj je gospodična, ki tudi dela pesmi.«

Gledal sem ju nekaj hipov zaspano in nemo, potem sem se razdražen, da sta me zbudila, obrnil na drugo stran, češ: »Kdo bo zdaj delal pesmi! Spat pojdit!« Bog mi odpusti, in odpusti mi gospodična pesnica, da sem v tisti nevolji mislil: »To pa mora biti nora ženska, da me zaradi svojih pesmi zdaj budi.« Odkušam tudi jaz gospodični, ki je gotovo mislila: »Je to pust pesnik!«

Drugo jutro sva dala že navsezgodaj Tržiču slovo. Pot v jutranjem miru pod tistimi lepimi gorenjskimi kostanji je bila čudovito krasna. A Štefan je bil zelo molčeč. Ko sem na Brezjah odmaševal — Štefan je stregel — in sva šla v gostilno zajtrkovat, je menil nekako zbadljivo: »Za ministranta sem pa vendarle še dober.«

»Si, Štefan, si. In daj si dopovedati: Več si prislužiš z ministriranjem nego s pesmimi. In to pomni: Celo če bi se oženil s pesnico, in bi jih oba »kovala«.

To ga je spravilo spet v dobro voljo.

Pot na Blejsko jezero, ki je podobno »naši mlaki« (Klopinjskemu jezeru), v Bohinj, k izviru Savice, v Srednjo vas — vse to je historija záse. O tej drugi pot.

»Ne bom vas dolgo mudil, na dež se dela« — je rekel, ko sem bil še majhen, pri nas doma pri pridigah star kaplan. Drugo nedeljo je rekel: »Ne bom vas dolgo mudil, strašno je soparno.« Vsako nedeljo kak drug vzrok. Jaz pa pravim: »Ne bom vas dolgo mudil, zakaj zebe me, ko to pišem. Vojna je, in ni delavcev, da bi nasekali drv. Zato le še besedo o Škofji Loki in o obisku pri Finžgarju.«

Prišla sva v Škofjo Loko, ko je solnce ravno zahajalo za božjo gnado. Pri večerji je bilo zelo živahno. Bila sta pri mizi tudi dva gospoda soseda, eden s tako izrazitim

črnikavim obrazom, da ga vidim še sedaj pred seboj. Ta nam je pravil vso večerjo, da je bil najboljši študent in kake upe in nade da je imel v mladostnih dneh, a zdaj pase duše v odsvetnih, samotnih hribih.

Po večerji sva slonela s Finžgarjem še nekaj časa v sobi, odkazani mi za spalnico. Kar mi pravi Finžgar, ko nama je za hip zastal pogovor: »Nekaj ti povem, a ne smeš povedati svojemu tovarišu prej, ko bosta že na potu. Obljubiš?«

»Obljubim.«

Pa mi je povedal skrivnost. Srčno sem se moral smejati, in Finžgar se je smejal z menoj.

Drugo jutro smo po sv. maši sedli v tisti sloviti omnibus, Noetovi barki slični, in se peljali na postajo.

Še na postaji me je Finžgar vprašal: »Ali bogoslovec že ve?«

»Ne še.«

»V vlaku mu lahko poveš.«

»Bom.«

Res me je silno trla radovednost, kaj da poreče Štefan. Pa mu pravim čez nekaj časa:

»Ti, Štefan, nekaj bi ti povedal. Pa mi moraš obljubiti, da ne boš hud.«

»Kaj bom hud! Povej!«

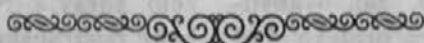
»Pa se vendar bojim.«

»Če ne gre ne za glavo in ne za dušo, bogme ne bom.«

»Pa naj bo. Veš, kaj je vprašala snoči Finžgarja sestrična Anica? Vprašala ga je: Ali bo jedel Meškov sluga z vami, ali mu naj naredim posebej?«

Štefan je razprl oči, kratek hip strmel v me, potem pa vzkliknil: »Prst božji poptiplji to dekle!« In nasmejale se je tako od srca, da bi se, če bi ga slišala in videla, smejala še Finžgarjeva Anica...

V soboto popoldne sem bil na svojem mestu, kakor se je glasilo povelje.

DVE SLIKI IZ MODERNE NEMŠKE LIRIKE.

FR. BEVK.

II.

Detlev von Liliencron.

Liliencron je eden najodličnejših zastopnikov moderne nemške lirike, če ne najodličnejši sploh; za Nemce je najbrže to, kar je za nas Župančič. Liliencron je vojak skozi in skozi in pravi Nemec. Narod ga rad bere in je ponosen nanj. On mu je pisal iz srca, in sicer v dobi, v kateri se je ponašal z zmagami nad Francozi l. 1870./71. Liliencron je bil oficir in vsa njegova dela imajo po večini vojaške motive ali so vsaj prepletena z enakimi prisposodobami.

Pisal je v prozi in v verzih. Znamenite so njegove »Kriegsnovellen«, kjer opisuje nemško-francoske boje iz l. 1870./71. Dalje ima še tri zvezke lepih, deloma vojaških novel: »Aus Marsch und Geest«, »Könige und Bauern«, »Roggen und Weizen«. Dalje je spisal romane: »Der Mäcen«, »Breide Hummelsbüttel«, »Mit dem linken Ellbogen« in biograf. roman »Leben und Lüge«. Spisal je tudi epos »Pogggfred« v dveh delih in »Dramen« v enem zvezku.

Pesmi obsegajo štirje zvezki in tu nas zanima samo kot pesnik. Že naslovi nam povedo cilje, ki jih ima pesnik. »Kampf und Spiele«, »Kämpfe und Ziele«, »Nebel und Sonne«, »Bunte Beute«.

O Liliencronu kaj več govoriti bi bilo težko, ker govori sam dovolj glasno. Težko je najti v nemščini tako lepega verza, tako gladkega in zvočnega verza, ritma in rime kot pri Liliencronu. Vse je sama luč in solnce, nikjer temne lise, povsod le vesel korak in obraz, in vendar je v vsakem najmanjšem verzu skrita silna resnoba življenja. V malo besedah je nanizanih kup tragedij, slike se vrste z neznansko naglico druga za drugo. Poslušajmo:

Siegfest.

Flatternde Fahnen
Und frohes Gedränge.

Fliegende Kränze
Und Siegesgesänge.

Schweigende Gräber.
Verödung und Grauen,
Welkende Kränze,
Verlassene Frauen.

Heißes Umarmen
Nach schmerzlichem Sehnen.
Brechende Herzen,
Erstorbene Tränen.

Lepa je slika, ki jo podaja pesnik, njegov izraz je poln plastičnosti in lepote, nobene poteze ne manjka.

Dorfkirche im Sommer.

Schläfrig singt der Küster vor,
Schläfrig singt auch die Gemeinde.
Auf der Kanzel der Pastor
Betet still für seine Feinde.

Dann die Predigt, wunderbar,
Eine Predigt ohnegleichen.
Die Baronin weint sogar
Im Gestühl, dem wappenreichen.

Amen, Segen, Türen weit,
Orgelton und letzter Psalter.
Durch die Sommerherrlichkeit
Schwirren Schwalben, flattern Falter.

Pesnikov lahki, neprisiljeni humor stopi lahko iz ozadja in ne moti celotne slike. Včasih zazveni iz pesmi življenje v vsi svoji tragični resnosti, ki jo pa razodeva čisto hladno, brez razburjanja, le kot gluho dejstvo.

In einer großen Stadt.

Es treibt vorüber mir im Meer der Stadt
Bald der, bald jener, einer nach dem andern.
Ein Blick ins Auge, und vorüber schon.
Der Orgeldreher dreht sein Lied.

Es tropft vorüber mir ins Meer des Nichts
Bald der, bald jener, einer nach dem andern.
Ein Blick auf seinen Sarg, vorüber schon.
Der Orgeldreher dreht sein Lied.

Es schwimmt ein Leichenzug im Meer der Stadt,
 Querweg die Menschen, einer nach dem andern.
 Ein Blick auf meinen Sarg, vorüber schon.
 Der Orgeldreher dreht sein Lied.

Tu pesnik že razmišlja, kar ni ravno
 skozi in skozi predmet Liliencronove poe-
 zije.

Auf dem Kirchhof.

Der Tag ging regenschwer und sturmbewegt,
 Ich war an manch vergessenem Grab gewesen.
 Verwittert Stein und Kreuz, die Kränze alt,
 Die Namen überwachsen, kaum zu lesen.

Der Tag ging sturmbewegt und regenschwer,
 Auf allen Gräbern fror das Wort: Gewesen.
 Wie sturместot die Särge schlummerten,
 Auf allen Gräbern taute still: Genesen!

Ljubši nam je pesnik v verzih polnih
 solnca, poguma in veselja, dasi je ni skoraj
 pesmi brez grenke primesi resničnosti in
 nosi tudi najgrenkejša resnica obilo mero
 poguma in zatajevanja. Liliencron ni eks-
 tremen, temveč resničen, tak, kot je živ-
 ljenje.

Ist das alles?

Ein Maientag im Sonnenglanz,
 Ein Julitag, ein Erntekranz.

Ein kurzer Traum von Glück und Rast,
 Das Leben flog in Sturm und Hast.

In Sturm und Hast bergab, hinab,
 Ein gleich vergeßnes Menschengrab.

Allalles zieht, o Morgenrot,
 Ins Netz der alte Spinnrich Tod.

Tudi Liliencron rabi podobo smrti po
 priljubljenem načinu vseh nemških pesni-
 kov. On je hladen ob nji. Razmerje do nje
 je podobno kot pri Falkeju, le da je bolj
 modro in rezervirano. Kako neprisiljeno in
 jasno izzveni ideja pri njegovi pesmi, vidi-
 mo v pesmi

Märztag.

Wolkenschatten fliehen über Felder,
 Blau umdunstet stehen ferne Wälder.

Kraniche, die hoch die Luft durchpflügen,
 Kommen schreiend an in Wanderzügen.

Lerchen steigen schon in lauten Schwärmen,
 Überall ein erstes Frühlingslärmen.

Lustig flattern, Mädchen, deine Bänder;
 Kurzes Glück träumt durch die weiten Länder.

Kurzes Glück schwamm mit den Wolkenmassen;
 Wollt es halten, muß es schwimmen lassen.

V kratkih verzih pesmice »Spielerei« je
 neizmerno mnogo preproste prisrčnosti in
 lepote. Ob njej se ustavi vsakdo in jo bere
 in bere. Kakšno je to pripovedovanje!

Spielerei.

Blaue Veilchen halt ich hier,
 Blau in blauem Bändchen,
 Blaue Veilchen pflückten mir
 Ihre schmalen Händchen.
 Blaue Veilchen, blaues Bändchen,
 Blauer Augen blaues Pfändchen:

Meiner Sehnsucht Schmerzen
 Trag ich auf dem Herzen,
 Reiß es heimlich oft heraus,
 Küsse stürmisch meinen Strauß,
 Bis das Blümchen, welk und matt,
 Ach, den Duft verloren hat.

Njegove besede izražajo pogostokrat
 močnejše, kot bi izrazila barva na platnu.
 V tem oziru presega gotovo vse nemške
 moderne.

Viererzug.

Vorne vier nickende Pferdeköpfe,
 Neben mir zwei blonde Mädchenköpfe,
 Hinten der Groom mit wichtigen Mienen,
 An den Rädern Gebell.

In den Dörfern windstillen Lebens Genüge,
 Auf den Feldern fleißige Spaten und Pflüge,
 Alles das von der Sonne beschienen
 So hell, so hell.

Ali se morete ločiti od te lepe slike?
 Ta pesnik ljubi naravo in jo razume — v
 njegovih besedah znova zaživi. On je rad
 v nji in ji prisluškuje in njeni opisi so naj-
 lepši, najživejši.

Mein täglicher Spaziergang.

Nur ein paar Birken, Einsamkeit und Leere,
Ein Sumpf, geheimnisvoll, ein Fleckchen Heide.

Der Kiebitz gibt mir im April die Ehre,
Im Winter Raben, Rauch und Reifgeschmeide,

Und niemals Menschen, keine Grande Misere,
Nichts, nichts von unserm ewigen Seelenleide.

Ich bin allein. Was einzig ich begehre?
Grast ihr für euch, und mir laßt meine Weide.

Ali se ni že kdo izrazil podobno? In
kljub temu nam je ta pesem nova. Čemu
najde pesnikova duša tam zunaj tak mir,
da podi ljudi od sebe in noče drugega?
Razmišljaj! S pesnikom pa se poglobi v
jesen.

Herbst.

Astern blühen schon im Garten,
Schwächer trifft der Sonnenpfeil.
Blumen, die den Tod erwarten
Durch des Frostes Henkerbeil.

Brauner dunkelt längst die Heide,
Blätter zittern durch die Luft.
Und es liegen Wald und Weide
Unbewegt im blauen Duft.

Pfirsich an der Gartenmauer,
Kranich auf der Winterflucht.
Herbstes Freuden, Herbstes Trauer,
Welke Rosen, reife Frucht.

Zapustimo jesen in pojdimo ž njim v ju-
tro, ko še ni vstala zarja, med molčeča dre-
vesa in še ne prebujene pesmi ptičev. Pes-
nik se vrača domov.

Was die Nacht mir gab,
Wird mich lang durchbeben;
Meine Arme weit
Fangen Lust und Leben.

Ali pojdimo ž njim v »Schöne Junitage«,
kjer »Flußüberwärts singt eine Nachtigall«
— kot lepo pravi refren na koncu vsake
kitice, da slišimo žvrgolenje slavca skozi
solnčni zastor cele pesmi.

Sonnengrüner Rosengarten,
Sonnenweiße Stromesflut,

Sonnenstiller Morgenfriede,
Der auf Baum und Beeten ruht —
Flußüberwärts singt eine Nachtigall.

Pesnik je moderen in se ne straši snovi.
Pelje nas v tovarno, ladjedelnico, opeva
nam lokomotivo — železnico, ne da bi tr-
pel pri tem verz ali izraz — Liliencron je
velik tudi pri najkočljivejših predmetih, ob
katerih bi drugi pesniki obnemeli.

Quer durch Europa von Westen nach Osten
Rüttert und rattert die Bahnmelodie.

Njegov verz sam nam pričara mogočno
železno občutje, ki ga imamo, posebno če
se vozimo skozi predore.

Vse se vozi:

Reiche Familien, Bankiers, Kavaliers,
Landrat, Gelehrter, ein Prinz, Offiziere,
»Damen und Herren«, ein Dichter im Schwarm.
Liebliche Kinder mit Spielzeug im Arm.

Nato sledi tragika, ki je ne manjka sko-
raj v nobeni pesmi. Skozi predor.

Fortfortfort — Fortfortfort, glühende Achsen,
Schrillt ein Signal, klingt ein wimmernder Ton?
Fortfortfort, Fortfortfort, steht an der Kurve,
Steht da der Tod mit der Bombe zum Wurfe?
Halthalt halthalt halthalt halthalt haltein —
Ein anderer Zug fährt schräg hinein.

Naslednji dan so na kraju strašne ne-
sreče zbirali poleg osmojenih trupel različ-
ne predmete in — tu se vidi način Lilien-
cronovega humorja!

Endlich ein Püppchen, im Bettchen verbrannt,
Dem war ein Eselchen vorgespannt.

Kot pripovednik v verzih je Liliencron
mojster, njegovo pripovedovanje je plastič-
no in lahko, rekel bi preprosto. Najlažje je
govoriti s kratkim primerom iz pesmi »Ein
Geheimnis«.

Dem Jäger schaut vom hohen Fenster nach
Ein stolzes, blasses, üppig großes Weib:
»Wenn ich nur wüßte, was ihn immer drängt,
Auf jener magern Heidewelt zu jagen,
Wenn einmal nur er fragte: Willst du mit?«
Und traurig läßt sie sich im Sessel nieder,
Die stillen Augen mit den Händen deckend.
Doch keine Träne tropft ihr von der Wimper.

Predvsem pa je Liliencron vojak. Radost in zabava, lov in narava, solnce in plan z ozadjem grenke življenjske resnice — to je njegovo osredje. Težko da bi bili brali pesmi iz vojaškega stanu, ki bi bile tako dobre, kot so njegove; vidi se, da jih je pesnik s srcem občutil in da pozna življenje. Priznati moramo, da je v pesniku silno mnogo resnobe, ker drugače bi se bil izgubil.

Mit Trommeln und Pfeifen.

Mit Trommeln und Pfeifen bin ich oft marschiert,
Neben Trommeln und Pfeifen hab ich oft präsentiert,
Vor Trommeln und Pfeifen bin ich oft avanciert
In den Feind, hurrah!

Die Trommeln und Pfeifen wohl hör ich nicht mehr;
Und Trommeln und Pfeifen rücker sie her,
Hinter Trommeln und Pfeifen stelte zu schwer
Mein Holzbein, o weh.

Wenn Trommeln und Pfeifen mir kämen in Sicht,
Gegen Trommeln und Pfeifen mein Ohr hielt ich
Die Trommeln und Pfeifen ertrüg ich nicht, |dicht,
Mir bräche das Herz.

Und Trommeln und Pfeifen, das war mein Klang;
Und Trommeln und Pfeifen, Soldatengesang,
Ihr Trommeln und Pfeifen, mein Lebenlang
Hoch Kaiser und Heer!

Ali se ne sliši pesem kot balada? Ob enem pa je bridka obtožba in v obtožbi so vse one besede, ki se ne dajo izraziti. Vsa drugačna je pesem »Die Musik kommt!« Kako jasno vidimo pred seboj množico pod sugestivno močjo godbe in korakajočega vojaštva. Predstavite si!

Die Musik kommt.

Klingling, bumbum und tschingdada,
Zieht im Triumph der Perserschah?
Und um die Ecke brausend brichts
Wie Tubaton des Weltgerichts,
Vor an der Schellenträger.

Brumbrum, das große Bombardon,
Der Beckenschlag, das Helikon,
Die Piccolo, der Zinkenist,
Die Türkentrommel, der Flötist,
Und dann der Herre Hauptmann.

Der Hauptmann naht mit stolzem Sinn,
Die Schuppenketten unterm Kinn;

Die Schärpe schnürt den schlanken Leib,
Beim Zeus! das ist kein Zeitvertreib;
Und dann die Herren Leutnants.

Zwei Leutnants, rosenrot und braun,
Die Fahne schützen sie als Zaun;
Die Fahne kommt, den Hut nimm ab,
Der bleiben treu wir bis ans Grab!
Und dann die Grenadiere.

Der Grenadier im strammen Tritt
In Schritt und Tritt und Tritt und Schritt,
Das stampft und dröhnt und klappt und flirrt,
Laternenglas und Fenster klirrt;
Und dann die kleinen Mädchen.

Die Mädchen alle, Kopf an Kopf,
Das Auge blau und blond der Zopf,
Aus Tür und Tor und Hof und Haus
Schaut Mine, Trine, Stine aus;
Vorbei ist die Musike.

Klingling, tschingtsching und Paukenkrach,
Noch aus der Ferne tönt es schwach,
Ganz leise bumbumbum tsching;
Zog da ein bunter Schmetterling,
Tschingtsching, bum, um die Ecke?

Tudi pesmi kot »Mächtige deutsche Pappel« in »Es lebe der Kaiser« so lepe, ker se ni izgubil v plitvo besedno zvenenje. Ko jih beremo, moramo vedeti, kdo in za koga jih je spisal. (Es lebe der Kaiser!)

Zum Ehrengruße donnern die Batterien
Den Kaisergruß, wie niemals es gebracht.
Zweihundertfünfzig heiße Munde schriegen
Den Gruß hinaus mit aller Atemmacht.

Kako opisuje napad konjenice! Verzi so divji, tu zremo samo konje s penečimi se nozdrvmi, huzarje — vse je divje napeto — cilj je samo zmaga.

Die Attacke.

Platz da, und Ziethen aus dem Busch!
Mit Hurra drauf in Flusch und Husch,
Und vorgebeugten Leibes rasen,
In einem Strich die Pferdenasen,
Wir zwei weit voran den Husaren,
So sind wir in den Feind gefahren.
Die roten Jungen hinterher
In todesbringender Carriere,
Daß wild die Spitzen der Schabracken
Den Grashalm fegen wie der Wind.
Und hussa, hep, die bunten Jacken,

Sind wir am Waldesrand geschwind,
 Geknatter, dann ein tolles Laufen,
 Wir konnten kaum mit ihnen raufen,
 So rissen die Gascogner aus
 Vor unserm Säbelschnittgesaus,
 Doch hinter einer schmalen Erle
 Stand einer dieser kleinen Kerle
 Und macht auf mich recht schlechte Witze:
 Er schoß mir ab die Helmturmspitze.
 Ei, du verfluchter gelber Lümmel,
 Ich treffe gleich dich im Getümmel.
 Und »Hieb zur Erde tief«, saß ihm
 Im Schädel eine forsche Prim.
 Kolonnen rückten nun heran,
 Der Auftrag war erfüllt, getan.
 Der Leutnant sammelte den Zug,
 Und als er durch die Säbel fragte,
 Ob Keiner wegblieb, Keiner fehle,
 Ob Keiner wegblieb, Keiner fehle,
 Da schnürt es ihm die junge Kehle,
 Denn der Trompeterschimmel bäumte,
 Den Sattel frei, und schnob und schäumte.
 Wir fanden seinen Reiter bald
 An Brombeersträuchchen, tot, im Wald.
 Ein blaurot Fleckchen zeigte nur
 Den Schuß ins Herz, der Kugel Spur.
 Bei meinem Freund zum erstenmal
 Sah ich das Einglas niederschnippen,
 Und Tränen fielen ohne Zahl
 Dem Toten auf die bleichen Lippen.

O schäm dich nicht, wenn dies du liest,
 Daß dir so leicht die Träne fließt.
 Im Sterben trägst du noch die Scherbe;
 Ich sei, stirbst früher du, der Erbe.
 Dann denk ich an den treuesten Freund,
 Den je die Sonne hat gebräunt.

In vendar, kako je miren! Igra se s trenutki, v katerih trepečejo drugi, norčuje se, odbija zlate misli, ki ga motijo, moti ga celo narava okoli in okoli.

Den Gaul herum, die Seligkeit vergessen,
 Schieß ich zurück, mein Schatten ist betrogen...

 Und in den Feind sind wir hineingeflogen.

Pesem »Wer weiß wo?« je prestavil že dr. Pregelj v tem listu in predaleč bi šel, če bi ga hotel podati v celotni sliki. Liliencron je vseobsežen, tako dolžnostno krut v boju in neizrečeno ljub v pesmi o ranjencu (Tod in Ähren) in tako mil v verzih, ko govori o materi in o mladosti, in je dvignil svoj pogled celo do Boga.

Haben dich tausend Hiebe zerspellt,
 Haben tausend Zungen dein Herz zerstoßen.

Pesmi bi moral navesti v celoti, v par besedah ne morem izraziti tega, kar je povedal sam.

Liliencron biča tega, ki ga ljubi, in smeši, kar je sovraštva vredno. Filistra opisuje n. pr. tako:

Es war ein alter Mann,
 Er war von altem Adel:
 Den ganzen Lebensweg
 Hielt er sich ohne Tadel.

 Kennt ihr den Menschen Buch?
 Schlagt nach im Wortregister:
 Er blieb im Mittelmaß,
 Ein gründlicher Philister.

Tudi svojemu narodu je znal povedati bridko resnico v brk, ravnotako kot Heine in vsi veliki pesniki. Narod pa mu tega ni zameril, saj mu je dal vse, svoje življenje in delo in svojo slavo, le eno si je gotovo pridržal, in to je prav:

Frei will ich sein.
 Meinen Jungen im Arm, in der Faust den Pflug,
 Und ein fröhlich Herz und das ist genug.

V STENOGRAFSKEM URADU DRŽAVNEGA ZBORA.

(Konec.) PROF. IVAN DOLENEC.

A da se vrnem k tebi, mladi prijatelj, ki čutiš v sebi kandidata za stenografa! Kako dospeš do cilja? Če se učiš stenografije v šoli, boš itak tam dobil navodila za nadaljnje izpopolnjevanje boljše, kot ti jih morem dati jaz. Če si pa samouk, ti morebiti ne bo v škodo nekaj migljajev.

Da boš predelal oba dela Novakove stenografije natančno, je umevno samo ob sebi; pravitko tudi, da se boš že med učenjem trudil, dobiti oblike ne samo v glavo, ampak tudi v prste, tako da bo tvoja pisava hitra in spretna, a zraven jasna in lahko čitljiva. V šoli si boš svoje opombe vedno le stenografiral; istotako tudi notice za svoj zapisnik in pisma prijateljem stenografom. (To pa šele po vojni! Zaenkrat bi to cenzuri ne bilo všeč!) S tem se boš navadil, da boš svoj stenogram bral z lahkoto in sigurno.

Ko boš predelal korespondenčno pismo, se boš zaeno z učenjem debatnega pisma začel uriti tudi v hitrem pisanju šestetega števila besed ali zlogov. Štetje po številu besed je hitrejše, štetje po številu zlogov pa pravičnejše. A baš ta umetnost, kako se diktira določena množina zlogov ali besed, je pri nas še malo znana. Vzemimo slučaj, da hočeš pisati po 60 zlogov v minuti! To je hitrost, ki jo boš igraje zmagal, ako si predelal le korespondenčno pismo, če nimaš morebiti izredno trde roke; imel boš zraven še obilo časa, paziti na natančno izražanje vokalov in sploh na čitljivost oblik. Vzel boš v roke svinčnik in za vsakim desetim zlogom napravil črto. Ko boš diktiral, boš z eno roko kazal na uro, z drugo na knjigo, in gledal, da boš diktiral deset zlogov v istem času, ki ga rabi minutni kazalec (pravilneje »sekundni kazalec«), da pride od številke 10 do 20, ali 20 do 30 itd. Če imaš berilo šesteto po 10 zlogov, diktiraš seveda lahko 4×10 zlogov (10 zlogov na 15 sekund) ali 12×10 zlogov (10 zlogov na

5 sekund). Če hočeš diktirati po 48 besed, boš diktiral po 6×8 ali 4×12 besed. Stvar je tako preprosta, da boš kmalu znal točno diktirati vsako brzino, če si le enkrat vzameš toliko truda, da poskusiš nekolikokrat šteti in diktirati.

Pri študiranju debatnega pisma si boš pa okrajšave za pogosto se nahajajoče besede spisal v poseben zvezek in se jih naučil s prakso, da jih boš lahko rabil kot nekake samoznake. Krajšave debatnega pisma so sicer proste; vendar ni napačno, če se navadiš, da gotove pogoste besede krajšaš vedno enako. S tem takorekoč pomnožiš število samoznakov; dotične besede potem lahko bereš tudi, če stojе same zase. To ima za posledico veliko prednost, da krajšaš lahko takoj prvo besedo v stavku in da tudi ostale besede, za katere nimaš fiksnih krajšav, lahko krajšaš zelo močno, ker imaš pri branju oporo na svojih lastnih samoznakih. To pa veš, da pri stenografu ni glavna reč pisanje, ampak — čitanje stenograma. Take večkrat čisto izvirne in »nepravilne« »samoznake« rabi vsak zbornični stenograf. Nikari pa misliti, da je mogoče slediti hitremu govoru s samimi takimi fiksnimi okrajšavami; navadno boš prisiljen, krajšati še sproti druge besede na podlagi pravil debatnega pisma.

Brez ljubezni do dela seveda ne bo šlo. Brez nič ni nič, to je silno žalostno dejstvo na svetu. A to delo bo zanimivo in ti bo pripravilo mnogo veselja in koristi. Prepričal se boš, da je imel pesnik prav, ko je zapisal o stenografiji besede:

Zeit ersparend und Müh', verleiht dem Leben
des Meschen
höheren Wert sie, ist doch kurz uns bemessen
die Zeit.

* * *

Baš sem skončal ta spisec, ko mi pride v roko razprava: »Die Pflegestätten unseres Systems. C) In der Praxis« v 10. šte-

vilki lista »Wiener Stenographen-Zeitung« letnika 1917. Člankar obravnava isto vprašanje, s katerim sem se pečal tudi jaz, namreč, kako dosežem veliko spretnost v stenografiji. Njegova izvajanja moje nasvete deloma potrjujejo, deloma izpopolnjujejo. Kot prvi pogoj zahteva pisatelj seveda temeljito poznanje korespondenčnega in debatnega pisma. Potem pa vaja! Pisati diktate! Pri določevanju hitrosti v minuti je treba vedno gledati na to, da kandidat dotično število zlogov ali besed piše lepo čitljivo. Zato naj se mu ne zdi »za malo«, če diktira učitelj 100 zlogov v minuti, dasi jih kandidat obvlada že 120! Baš s tem se veliko nauči, da ima pri stenografiranju dovolj časa na razpolago, krajšati s preudarkom in tvoriti samostojne krajšave. Počasno diktiranje je zate škodljivo le tedaj, če te zapelje, da nič ne krajšaš in nič ne misliš zraven, ker ti baš ne teče voda v grlo.

Snov diktata mora biti vzeta iz najrazličnejših strok. Pri tem bo stenograf doživel marsikatero razočaranje. Ko bo pisal diktate, vzete iz kake znanstvene panoge, ki mu je tuja, bo videl, da njegova spretnost silno pade. Krajšati ne more dosti, ker ne obvlada tvarine v toliki meri, da bi lahko proste krajšave potem zopet čital. Tu bi opozoril jaz še enkrat na važnost tega, da si ustali stenograf svoje kratice, ki jih lahko bere tudi, če stoje same zase. Na vseh poljih ne more biti nihče doma. Člankar zahteva od stenografa mirnih živcev in splošne izobrazbe. Na mirnost živcev stenografovih pa vpliva najbolj trdna zavest, da je kos svoji nalogi in da ima svojo umetnost zanesljivo v prstih. Saj se tudi v šoli navadno tisti učenec najmanj »ustraši«, ki je dobro pripravljen in ne gre pred tablo ali k zemljevidu »boj bojvat brez upa zmage«. Za prenos stenograma v kurentno (navadno) pisavo računa pisatelj sedem- do osemkratni čas stenografiranja. Na vprašanje, ki je za vsakega stenografa zanimivo, namreč, kdaj lahko prične stenografirati za vajo proste govore, odgovarja pisatelj, da takrat, kadar je zmožen

pisati 150 do 180 zlogov v minuti, naj je vzeta snov s katerega si bodi polja.

Naj mi bo ob tej priliki dovoljeno opisati način, kako pridobiva dunajski zbornični stenografski urad novih stenografov. Vsako nedeljo in vsak praznik od začetka novembra do konca aprila se vrši v prostorih stenografskega urada v zbornici kurz za zbornične stenografe. Pogoj za vzprejem je bila v mirnih časih spretnost, pisati 90 besed v minuti. Stenografov s to spretnostjo ni bilo na Dunaju težko dobiti. Kolikor sem imel priliko opazovati, stoje dunajske šole, kar se tiče stenografije, visoko. Važna pobuda za vajo v stenografiranju so vsakoletne javne tekme. Zmagalci ne proslave le sebe, ampak prav tako tudi zavod, kjer so se učili. Zato seveda šole tekmujejo med seboj in učitelji poskušajo vse metode, doseči uspeh pred sodnim stolom stenografske tekme. Sedaj je zgoraj omenjena zahteva znižana na 80 besed v minuti. To spretnost mora vsakdo dokazati ob vstopu s tem, da piše diktat z navedeno hitrostjo in ga prenese v korespondenčno pismo. Kurz vodi zbornični stenograf Flandorfer. Tudi stenograf, ki ni začetnik na polju debatnega pisma, se nauči pri njem lepo število kratic, ki jih v knjigah ali sploh ne najde ali le z veliko zamudo časa. Večinoma so to takozvane »nepravilne« krajšave. Končna hitrost diktatov ob zaključku kurza je okoli 130 besed v minuti. Kdor se hoče vaditi še dalje, vstopi sedaj v c. kr. državnozborski korespondenčni urad. Tu pride v neposredno prakso. V zbornici stenografira poleg govornika, kot smo rekli. Če ne more dohajati, se še vedno lahko obrne na stenografa iz stenografskega urada, oziroma na revizorja. Praksa je zaeno tudi najboljša šola. Tu kandidat šele vidi, kako važen je vsak, tudi najmanjši napredek v spretnosti krajšanja. Vržejo ga v vodo: Plavaj ali utoni! In stenografu teče dostikrat voda v usta. Ta vsakdanja borba ga tudi sili k neprestanemu napredovanju. Ko okuša težave in bridkosti, ki so zvezane z — zaostajanjem za govornikom, dobi šele pravo la-

koto po novih boljših krajšavah. Pri tem delu spozna tudi način razpravljanja v zakonodajnih zastopih, kar mu omogoči, da večkrat lahko izpusti polovico besed in jih vendar zna pozneje v prenosu vstaviti. Zelo poučen je v tem oziru posnetek iz »Stenografičnih zapisnikov deželnega zbora kranjskega« iz leta 1895/96, s katerim zaključuje g. ravnatelj Novak II. del svoje »Slovenske stenografije«.

Kot dodatek k temu spisu naj omenim še nakratko sedanje stanje nemške in slovenske stenografije. Nemci imajo stenografskih sistemov na stotine. Med l. 1678. in 1906. je nastalo pri Nemcih 340 različnih brzopisov, bodisi izvirnih ali pa samo izprememb in predelav že obstoječih sistemov; od tega števila jih odpade samo na desetletje 1896—1906 skoro 100. Najmočnejši tekmeč Gabelsbergerjev je sistem Stolze-Schrey. Ime si je lahko zapomniti. »Stolze Schreier« imenuje Gabelsbergerjancem pristaše tega sistema, kadar postane v polemiki oseben in nestvaren. A tudi Gabelsbergerjeva iznajdba je razdeljena že 15 let v dva tabora; v dunajsko pisavo po sklepih zborovanja zastopnikov stenografskih društev iz l. 1895. na Dunaju (»Wiener Schriftform«) in berlinsko pisavo iz leta 1902. (»Berliner Schriftform«). Do leta 1902. so bili za pisavo po vseh učnih knjigah merodajni sklepi občnih zborov osrednje strokovne organizacije stenografov po Gabelsbergerjevem sistemu, ki so se vršili navadno vsako peto leto. Leta 1902. pa naša vlada ni priznala sklepov v Berlinu (»Berliner Beschlüsse«) in je odredila, da se na avstrijskih šolah mora poučevati na podlagi sklepov iz leta 1895. (»Wiener Beschlüsse«). Seveda ta razcepljenost Nemce, hrepeneče po enotnosti, skupnosti v vsakem oziru, zelo boli in posebni odbori delajo na to, da bi se združila ne samo zopet Gabelsbergerjeva šola, ampak da bi prenehali vsi sedanji posamezni sistemi in bi se vpeljal za vse Nemce enoten sistem (»Einheitssystem«). To delo ima v rokah odbor

23 mož, imenovan »der 23-er Ausschuß«, sestavljen iz zastopnikov posameznih sistemov. Ta odsek je menda s svojim delom v glavnem že gotov in bo, kot beremo, v kratkem stopil s svojimi predlogi v javnost. V čem pa se ločita berlinska in dunajska pisava? Berlinska je pravilnejša, dunajska pa porabnejša. Berlinsko pisavo dobiš v glavnem iz dunajske, že vzameš učno knjigo po dunajski pisavi v roke in prečrtaš razne izjeme. Berlinska pisava je torej »pravilnejša«, to se pravi, število besed, ki se pišejo po posebnih pravilih, je manjše kot pri dunajski pisavi. Zato je seveda tudi malo lažje, naučiti se berlinske pisave. Če računamo, da predelamo korespondenčno pismo po dunajski pisavi na naših srednjih šolah zložno v 50—60 urah pouka, potem bi se predelala berlinska pisava po mojem osebnem mnenju v kakih dveh do treh urah prej. Dunajska pisava pa je v praksi porabnejša, ker so oblike brzotečnejše, čeprav nudi berlinska pisava nekatere možnosti krajšanja, ki jih vsaj v naših šolskih knjigah ni dobiti. To velja vsaj za ogromno večino besed, glede katerih obstoji razlika. Da pomeni ta ali ona stvar v berlinski pisavi napredek nasproti dunajski, rad prizna tudi tisti, ki se je naučil najprej dunajske pisave in gleda z nekakim pomilovanjem na Berlinca, čigar pisava je dostikrat neokretnejša. Zakaj pa so Nemci svojo pisavo tako oškodovali, da so se delili v dve struji in da piše daleko močnejša struja — berlinska — oblike, ki se glede porabnosti ne morejo meriti z dunajskimi? Gotovo leži važen faktor, ki je povzročil ločitev, v razliki naturela pruskega Nemca, ki hoče imeti povsod strogo pravilnost in red, in Nemca iz južnih pokrajin, ki je bolj gibčen, prožen in se ne ustraši »nepravilnosti«, če izjema more stvari le koristiti. Poleg tega pa pride v Nemčiji v poštev boj med posameznimi stenografskimi sistemi. Nasprotniki očitajo Gabelsbergerjancem, da je težko, priučiti se njihovemu sistemu. Gabelsbergerjancem pa se sklicuje na dejstvo, da je njegova pisava v praksi porabnejša, kar so

dokazale številne tekme med pristaši različnih sistemov. Glavni udrihalici v boju sta torej na eni strani: »Leichte Erlernbarkeit!« na drugi strani: »Leistungsfähigkeit!« Stremljenje po lahki priučljivosti je pripravilo Berlince do tega, da so prenaradili svoj sistem v škodo porabnosti. Praktični ljudje pravijo, da kupim takrat predrago in slabo, kadar dobim slabo blago, čeprav za majhen denar. Isto lahko rečemo o stenografiji. Če se hitro naučim, navadno tudi hitro pozabim. In če se že učim stenografije, se je bom rad učil nekaj ur več, če vem, da bom potem celo življenje lastnik znanja večje vrednosti. Zato se nisem mogel nikdar ogrevati za načelo lahke priučljivosti, ako se mu mora kloniti zahteva po porabnosti. Nekateri sistemi bolj vpoštevajo zahteve šole, drugi pa zahteve prakse. Če stenografa v praksi podi govornik, pošilja v duhu k vragu vse nebrzotečne »pravilne« oblike, in išče v prostem času po starih knjigah že davno odpravljene samoznake in monograme, zlasti takozvane »Wiener Schreibweisen«, ki so se odlikovale po porabnosti, a bile seveda včasih vzorno nepravilne. Življenje kliče stenografu dan na dan, da je vrhovno načelo pri stenografiji porabnost (»Leistungsfähigkeit!«).

Ta različna stališča so mi bila znana, ko sem se pričel učiti slovenske stenografije po učni knjigi g. ravnatelja Novaka. Študij mi je kmalu pokazal, da si je postavil pisatelj za cilj, sestaviti stenografijo, ki bo popolnoma zadovoljila potrebo prakse. Že korespondenčno pismo pri naša poleg samoznakov za pogostne izraze in obrazila lepo število »členkov«, ki že posegajo na polje debatnega pisma. Kdor bi predelal enako vestno korespondenčno pismo slovenske in nemške stenografije in obvladal oba jezika enako, bo pisal po mojem prepričanju vendar več besed v minuti v slovenskem jeziku kot v nemškem. Pri tem se pa vidi v knjigi tudi skoz in skoz težnja, olajšati učenje. Lahko priučljivost pa skuša doseči pisatelj ne na škodo porabnosti, ampak z metodično

razdelitvijo učne snovi in zanimivimi zgledi. Debatno pismo nudi poleg navodil za krajšanje z bogatimi zgledi na koncu tudi seznamek kratic za izraze, ki jih rabi stenograf v zakonodajnem zastopu. Potrebe zborničnega stenografa vpoštevata pisatelj tudi sicer v prvi vrsti. Pri tem ne smemo pozabiti, da je avtor na polju debatnega pisma moral orati ledino. Ko je izšla prva izdaja Novakovega korespondenčnega pisma, je zapisal o delu profesor Vambergar v oceni, da smo sedaj Slovenci v stenografiji na podlagi tega dela prvi med Slovani.¹ Lex Franta je v juniju l. 1917. določila, da se morajo v poslanski zbornici na Dunaju objavljati govori poslancev v stenografičnem zapisniku v vseh jezikih Avstrije, ako se jih poslanci poslužujejo pri govoru. Poprej je stalo v tem slučaju v zapisniku n. pr.: »Der Redner spricht slowenisch«. Kakšno veselje bi bilo za naše nasprotnike, če bi se bilo pri izpeljavi tega zakona dognalo, da Slovenci debatnega pisma sploh še — nimamo! In brez Novaka bi ga morebiti res še ne imeli... Malokdo se je v onih lepih časih zavedal, kako uslugo je storil pisatelj naši narodni časti in našim interesom s svojim tihim dolgoletnim delom.

10 zapovedi za stenografe začetnike.

(Po listu »Die Stenographie«, 1917, št. 3.)

1. Ne vpiši se v kurz za stenografijo, če nimaš veselja in časa, vsak dan pridno vaditi!
2. Ne zamudi nobene ure pouka!
3. Ne moti ostalih udeležnikov pri kurzu s prepoznim prihajanjem ali z nepazljivostjo!
4. Ne zanašaj se na takozvano »znanje od prej«, ker navadno ne sega daleč.

¹ »Do sedaj smo bili Slovenci in stenograficis med Slovani na zadnjem mestu. Od danes smo brezdvomno na — prvem, kajti noben slovanski narod nima tako temeljite in tako dovršene učne stenografske knjige, kakor je Novakova, s katero se celo iz bogate nemške učne stenografske literature morejo le redko, in sicer najboljša dela primerjati, katera jo pa komaj dosežajo, ne presega je pa nobeno. O tem sem prepričan do dna duše in ne bojim se ugovora z nobene strani.« (»Ljubljanski Zvon«, 1901, str. 214.)

5. Spiši vse natanko v zvezek, kar se spiše na tablo!
6. Nauči se prej pisati počasi in lepo, preden se hočeš učiti pisati hitro!
7. Prepiši vsak dan najmanj eno stran iz snovi, predelane v zadnjih urah pouka!
8. Vsako uro oddaj učitelju eno stran domače naloge v pregled in porabi za to predvsem naloge (tiskane v navadni pisavi) iz učne knjige; poleg tega mu oddaj vsaj štiri strani prepisa stenograma (vajo iz učne knjige ali pa čtivo iz stenografskega lista)!
9. Napake, črtane po učitelju, popravi skrbno in s preudarkom!
10. Nikar ne misli, da se moreš naučiti debatnega pisma, dokler delaš napake v korespondenčnem pismu!

IZSUŠEVANJE ZUIDERSKEGA JEZERA.

VINKO ŠARABON.

Holandci so poleg Kitajcev prvi mojstri izsuševanja, velik del njihove dežele leži pod morsko gladino. Dolgo let se že ukvarjajo z mislijo, da bi izsušili tudi zuidersko jezero, največjo morsko zajedo njihove dežele. Zuidoer = južno, v nasprotju s severnim ali nemškim. Zuid izg. sojd.

Zlasti pozimi l. 1915.—1916. je morje napravilo zopet veliko škode, samo izgubo živine cenijo na več milijonov goldinarjev. Vrhtega bi pa znašala površina novega ozemlja celo šestnajstino holandskega kraljestva in bi bila za prehranitev dežele — recimo v vojski — velika opora.

Načrt izsuševanja je prvi napravil inženir Diggelen že l. 1849. Sicer je bil le splošen, obrisi še ne določeni, vendar je vzbudil veliko pozornost. Sedemnajst let pozneje je izšel načrt Beyerinkov. L. 1875. so izdali 10.660 hol. goldinarjev za vrtanje glede določitve kakovosti tal, l. 1877. so sprejeli prvo predlogo za omejitev in izsušitev južnega dela, a l. 1884. so predlogo spet umaknili. Uvideli so, da ne zadostuje omejiti se samo na južni del, šli so na celoto, načrt je pospeševalo društvo Zuidersee, ustanovljeno l. 1886. Vrtali so 2128 krat in ugotovili, da so najmanj tri četrte podmorske površine prav rodovitne in samo en del da nima direktne vrednosti. Ko sta vstopila izvrstna vodnotehniška strokovnjaka Lely in Kraus v ministrstvo, je šlo hitro naprej, sprejetih je v parlamentu že tudi več tozadevnih postav.

Holandec je sicer počasen, če pa prime, pa drži. Koliko časa je bilo treba, da so izsušili haarlemsko močvirje jugozahodno od Amsterdama! Leta 1854. so dobili tam prvi oves, l. 1860. je štel oni polder = rodoviten svet 7237 ljudi, sedaj pa nad 20.000; nastale so cele vasi z lepimi cerkvami in šolami. Izsušenih je nad 18.000 ha.

Načrt za zuidersko jezero je pa tale: Najprvo bodo napravili ca. 30 km dolg in 5:20 do 5:60 m visok nasip od Ane Pavlovne do Piaama; šel bo skozi vodo srednje globine 3:60 m, na najgloblji točki 10 m. V tako zajezenem delu bodo osušili štiri dele: a) severozahodni del, južno od Wieringena, 21.700 ha velik, brez nasipov, potov itd. pa ca. 21.000. Večina je glina in peščena glinovina, skoro 18.000 ha; b) jugozahodni del, južno od Hoorna, 31.520 ha, oziroma 30.800, večinoma spet glina in pa zelo peščena glinovina, 28.000; c) jugovzhodni del, vzhodno od Amsterdama, največji 107.760 ha, oziroma 105.500, od teh 99.000 isto kot prej; d) severovzhodni del, 50.850 ha, oziroma 49.700 in ca. 49.000.

Skupna površina izsušenega sveta bo znašala 211.830 ha, brez potov, nasipov itd. 207.200; na glino in glinovino bo odpadlo 194.410 ha, ostanek 12.790 ha je peščen in močvirnat.

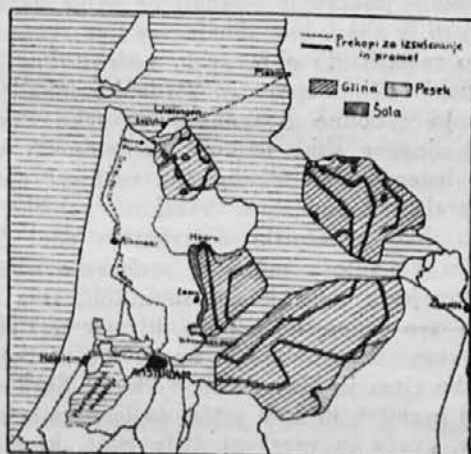
Izsušeni svet bo torej 11 do 12 krat tako velik kakor haarlemško močvirje (izraz močvirje nas ne sme motiti, to je

rodovitna zemlja, imenovana polder; polder je sicer nastal iz palus, pa sedaj ni več močvirje; izraz močvirje rabimo, ker je na karti). 212.000 ha je pa dosti več kot petina Kranjske. Ostalo bo pa potem še za ca. 145.000 ha morja ali jezera = 40% cele površine; to mora ostati zaradi dotoka reke Yssel. Odtekalo se bo jezero pri Wieringenu, pet naprav po šest zatvornic. Razen teh 30 odvajalnih zatvornic bodo napravili še dve zatvornici za ladje v svrhu zveze z odprtim morjem. Tudi druge reči, prekopi itd., so še projektirane.

Računajo na 33 let dela. Devet let bi delali nasip, 24 let izsuševali, tri leta potem bi kolonizirali zadnje dele. Stroški bi znašali ca. 190 milijonov hol. goldinarjev à 2 K, torej okoli 380 milijonov kron; po 36 letih bi se vsota podvojila. Vračunjeni so tudi izdatki za utrdbe in za odškodnino ribičev zuiderskega jezera.

Vprašanje odškodnine je težko in neradi se bodo ribiči odrekli svojemu stoletja staremu poklicu. Plačali bi jim 4½ odstotno odškodnino. Zginila bo tudi marsikaka krajevna lepota, zlasti vsem slikarjem sveta znana ribiška vasica Volendam, a naselilo se bo tam 40.000 rodov, torej okoli 200.000 oseb, t. j. dve petini Kranjske. Nastalo bo osem novih občin, cerkve, šole itd. Sedaj pa si išče na onih vodah svoj borni kruh 3000 ribičev s 1730 majhnimi ladjicami, oz. čolni. Desetletja bodo imeli pa tudi delavci za-

služek. Sedaj daje ribištvo okoli dveh milijonov goldinarjev na leto, za pozneje pa računajo letnih ca. 70 mil. Jezero v sredi bo postalo sčasoma sladko in marsikak kraj tam gori bo imel dosti pitne vode, dočim so se dosedaj morali večkrat boriti s sušo. To bo pa zopet vplivalo na razvoj mlekarstva. Izginila bo tudi nevarnost, da se poderejo jezovi in nastanejo poplave.

V splošnem je to eden največjih vodno-tehniških načrtov: izsušiti petino Kranjske in naseliti tam dve petini njenih prebivalcev.

Zaradi splošnega pregleda in v boljše razumevanje prosimo bralce, naj uporabijo še kak drug atlant. Tam zlasti lahko primerjajo velikost osušenega ozemlja z drugimi pokrajinami.

KNJIŽEVNI POMENKI.

DR. I. PREGELJ.

Sardenko: **Šotor miru**. Ljubljana. Kat. bukvarna. — Tebi in meni znani in ljubi Silvin Sardenko je izdal novo pesnitev, idilo »Šotor miru«. Ta idila je čudovit anahronizem v teh časih, ko doživljamo vse prej nego idile, ko nam telesa biča gorje in nam duha bega rojstvo nove dobe. Svetovi se podirajo, prevrta so na obzorju prav kakor tedaj, ko je Nemcem ustvaril najlepšo epsko pesem v Hermanu in Doroteji veliki Goethe. Šumijo strasti in je v nas bolest strahu in smo ena sama boleča rana, dezorientirani hrepenimo po nekaki novi besedi, kakor po razodetju, ki bi ubilo

strahotnost v duši in utešilo praznoto srca. Glej, pa je pesnik med nami, ki je kakor srafsko odmrli svetovni in socialni boli, je pesnik, čigar duša živi svoj svet, čuvstvuje iz svoje svečeniške, kvietistične idiličnosti. Silvin Sardenko je zasnoval v letih svetovne borbe najbolj idilično idilo, idilo svojega mistično legendarnega miljeja in svoje samorastle lirike. Ali je pa ni namenoma zamislil, kot sijajno parabolo, v kateri bi nam rad povedal, da ga ni miru in je ni sreče, nego v združitvi z Bogom? To, to, se mi zdi, je nauk najnovejše Sardenkove pesmi, njegove idile, ki se ji dejanje od-

igrava v daljni Španiji, deželi lepe Vide in srednjeveške katoliške legendarnosti. Legendarna vsebina idile »Šotor miru« je življenjska slika pobožnega samostanca Pashala od blagoslovljenega rojstva do blažene smrti; to je idila svetega življenja brez slednjih katastrofalnih zapletljajev in tragičnih dogodkov, pesniška biografija duhovnika in meniha, ki je volil devištvo in se odrekel pozemski sreči z ljubečo Filomeno. V triinšdesetih romancah je obdelal Sardenko v ciklički španske epike snov, ki jo je zajel iz sebe in svojih predstav. Vsemu v povesti je vdahnil od svoje narave, ustvaril je sliko, kjer dihajo vsa lica sveto mistiko rafaelitskih obrazov in vedrost Fra Angelicovih oči. Čeprav je Sardenko lokaliziral dejanje v dolino Aragonsko ob reko Ebron, vonj njegove slike je vonj Sardenkovih svetov, legendarično idealizirana realnost njegove pralastne domišljije, vseskozi subjektiven svet. Svoj umetniški doživljaj je odel Sardenko v »Šotoru miru« v prekrasno obliko. Njegov jezik poje, kakor še nikoli, živa podoba one nepopisne muzike, ki veje iz Calderonovega »Stanovitnega kraljeviča«. Pojočo žensko rimo je Slovencem odkril Sardenko v tej pesnitvi, ki živo priča, da je pesnik iskal nove, sveže in vseskozi čiste rime, ki je po svoji kvaliteti najbolj prikladna njegovemu naturelu. In vendar je oblikovno izšel iz slovite ritmike nemškega Weberja, čigar »Dreizehnlinden« je očitno vplival na »Šotor miru«. (Prim. spev »Živi psalmi«!) Dočim pa Weberjeva kitica utruja, kakor sodi morda pristransko nemški slovstvenik, je Sardenkova slovenska kitica čudovito živa, vedra, lahka. Je

pač tudi vonj Sardenkove pesmi; Sardenkovo čuvstvo je drugačno kot Nemčevo, ki bolj aforistično reflektira, dočim Sardenko zares lirsko čuvstvuje. Pa se loči Sardenkova pesnitev še sicer od historično realistične Weberjeve slike, ki je epigonska pesnitev in je izšla iz Scheffellovega miljeja. Sardenko gleda svet idealizirano, slika legendarično, idealno in ne psevdorealistično ali folkloristično živo kakor Mistral (Mirejo). In vendar se mi zdi neprisiljeno in bi to posebno slovensko pesnitev najrajši primerjal in po zaslugi primerjal z imenovanimi tujima umetninama. Hčerke istega srca so vse tri, hčerke iste svete ljubezni, istega svetega hrepenenja, ki je našlo izraz v čudoviti popolnosti oblike in ritmike. Ne dvomim ni najmanj in pravim, da ni Sardenko spesnil še nič tako harmoničnega in popolnega kakor »Šotor miru«. Naj bo »Šotor miru« prva in ne zadnja Sardenkova idila. Tu je on doma, tu je mojster, tu je svet, ki mu zna najti le on pravi izraz. Ni kos epiki heroične pesmi, zato pa je edini in sposoben gledati in risati prizore iz legendarne idilike, ki je pristno slovenska, njegova, kakorkoli je formalno eksotična, lokalizirana v tuje svetove. Poznamo to eksotičnost Silvina Sardenka: prabistvo je njegove izvirne, domače in svečeniške čuvstvenosti in je vendar tudi vsečloveško umljiva, je čuvstvenost vseh bratov ljudi v Kristusu, je del tistega umetniškega genija, kateremu se klanjamo v pesniku svetem Frančišku in v »zlati legendi«. Lepšega velikonočnega darila Ti ne morem želeti nego je »Šotor miru«.

DROBIŽ.

Murillo. (Ob 300 letnici njegovega rojstva.) Španska umetnost slovi danes po imenih il Greco († 1625), Ribera († 1656), Velasquez († 1660), Goya († 1828) in Zuloaga (roj. 1870). Murillo je nekoliko pozabljen. Ko so l. 1810. Francozi rekvirirali po Španskem, so s finim okusom pobrali najboljša dela Murillova in prišel je začasno v veliko slavo ter je postal poleg Rafaela najpopularnejši umetnik. Začela pa ga je umetniška javnost ignorirati, ko je začasa plenerizma zapazila na njegovem starejšem rojaku Velasquezu barvne in svetlobne vrline, ki so se ujemale s plenerističnimi pridobitvami. Očitali so mu, da je preveč salonski v svojem realizmu, preveč sladek in afektirano eleganten. Vplival je nanj Ribera s svojim

realizmom, Velasquez s tehnično dovršenostjo in Van Dyck s svojo eleganco. Slikal je s Velasquezovim čopičem, roko pa mu je vodil Van Dyck, pravijo Španci.

Rodil se je Jernej Esteban Murillo zadnji dan l. 1617. Živel je skoraj nepretrgano samo v Sevilli in je spremenil to mesto v muzej, ker je bil sila produktiven. Španci delijo njegova dela v tri sloge: estilo frio, mrzli slog s težkimi neprozornimi sencami; estilo calido, topli slog s toplimi prozornimi sencami, in estilo vaporoso, megleni slog. Delimo pa njegova dela lahko v posvetna in nabožna. Posvetne slike kažejo prizore pouličnih dečakov, slikane z nepopisnim realizmom. Te čudovite študije po modelih so zdrava podlaga njegovim nabožnim

delom, pri katerih nikdar ni brez mladih dečakov, vsaj v podobi prekupicajočih se angelčkov. Nabožne slike lahko razvrstimo v več ciklov, bodisi da jih delimo po snovi ali pa po krajih, kjer se nahajajo.

Najbližje posvetnemu genre-u je nabožni genre. Kdo ne pozna Murillovega dečka Janeza Krstnika z ovco, ali z božjim Detetom. Priljubljena snov mu je rojstvo Gospodovo in Marijino, kjer ima priliko, da na pastirjih razvije svoj realizem. Sv. Anton Padovanski, sv. Frančišek in sv. Tomaž iz Villanove so zopet svetniki, ki so ljubljenci njegovega čopiča. Istotako veliki dobrodelniki sv. Janez od Boža in sv. Elizabeta, predvsem pa sv. Jožef in Brezmadežna. Murillova Brezmadežna, katero je slikal v zanimivih varijantah, je vzor nedolžnosti in nadzemskega zamaknjenja. Kot slikar nebeškega zamaknjenja stoji Murillo na prvem mestu.

Njegove slike, namenjene za sevillske cerkve, samostane in bolnice, so sedaj raztresene po celem svetu. Hrani jih Pariz, Petrograd, Monakovo, London, Madrid in privatniki, največ pa Sevilla.

Kot zasebnik je Murillo lepo živel in lepo umrl. Da bi ustregel svojim otrokom, je nalslikal samega sebe. Zadnje dneve je preživel pred sliko snemanja s križa v cerkvi santa Cruz, kjer si je določil svoj grob. Ko so ga vprašali, zakaj vedno biva pred to sliko Pedro Campaña, je odgovoril: »Čakam, da bodo ti sveti možje sneli Gospoda s križa.« Umril je 3. aprila 1682 v naročju svojega učenca Pedro Nuñez Villavicenio. G. Porenta.

Katoliško šolstvo na Francoskem. Na Francoskem je todobno pet katoliških visokih šol z okrog 2000 slušatelji; so pa v Parizu, Lilleu, Lyonu, Angersu in Toulousu. Izpiti na katoliških univerzah so pred državo neveljavni; poveljavijo jih pa na ta način, da jih delajo slušatelji pred državno izpraševalno komisijo. Imenovane univerze so na jako dobrem glasu ne samo pri zavednih katoličanih, ampak tudi pri zmernih nasprotnikih. Slove vsled temeljitih znanstvenih del, ki izidejo iz njih, pa tudi vsled konferenc, ki jih prirejajo po vseh večjih mestih.

Ljudske šole so državne — brezverske in zasebne — verske. Za druge morajo katoličani žrtvovati letno 45 milijonov; žrtev ni zastoj, ker dobivajo vedno več privržencev. Že leta 1911. je bilo 14.428 katoliških šol z 960.712 otroki proti 71.491 državnim šolam s 4.135.836 otroki. Državne šole so versko popolnoma nevtralne, t. j. ne omenjajo vere, a je tudi izpodkopavati ne smejo. Ustanovljeno je posebno društvo »Zveza katoliških družb družinskih

očetov«, ki pazi zlasti na to, da je šola versko res popolnoma brezbrizna. Učiteljstvo seveda nima državnih plač, a se katoličani in socialisti zelo prizadevajo, da jim jih pridobe; deloma se jim je to že posrečilo. (Po »Theologie und Glaube«, 1917, 8, 515—526.)

Sedanji položaj katoliške Cerkve na Francoskem je v gotovih ozirih zelo razveseljiv. Število besnih nasprotnikov se krči; katoliška literatura pronica v vedno širše kroge, Francoz-brezverec se ne sramuje poslušati katoliškega govornika in spoštuje resnega katoličana. Javno mnenje je katoličanstvu bolj in bolj naklonjeno, kar se kaže zlasti v izobraženejših krogih. Na licejih in univerzah uče že tudi katoliški profesorji. Dijaki bolj in bolj izvršujejo svoje verske dolžnosti, zlasti velikonočno. Ravno tako se utrjuje katoliška misel tudi med delavstvom in v meščanskih krogih. Kje tiče vzroki? Zdi se, da zlasti v treh dejstvih. 1. Reakcija proti preganjanju ne le močnih, ampak tudi slabih, kar rodi sočutje. 2. Dela filozofa Bergsona proti materializmu in determinizmu. 3. Neumorno delovanje katoličanov na vseh, zlasti na znanstvenem polju. (Ravnotam.)

Zamorci, rojeni pevcí. Zamorci so splošno glasbeno nadarjeni. Neki afrikanski misijonar se je o tem sledeče izrazil: Naši zamorci so rojeni pevcí, ravno tako kot velja pri vas pregovor, da pridejo Solnogradčani z dežnikom na svet — vsled pogostega in nepričakovano hitrega dežja. — Zato tudi lepo urejeno petje jako vpliva na pobožnost mladih kristjanov. Družba sv. Petra Klaverja za afrikanske misijone je na prošnje preč. misijonarjev s pomočjo blagih dobrotnikov poslala že več harmonijev v Afriko in spodaj vidimo sliko, kako vrlo jim isti služijo.

Zgodovinske anekdote.

(Prof. dr. V. Šarabon.)

Majhna zmota. Lord Jurij Hamilton pripoveduje sledečo anekdoto: Nadškof French se je vedno bal, da ga bo zadela kap. Bili so nekoč pri večerji. Škof se zelo čudno obnaša, slednjič globoko vzdihne in reče z glasom umirajočega: »Moja zadnja ura je prišla.« Sosed ga vpraša: »Kaj pa je?« »Ohromel sem, že deset minut se ščipljem v nogo in nič ne čutim.« — »Oprostite, eminenca, res ščipljete v nogo, pa ne v svojo, ampak v mojo,« odvrne sosed mirno.

Majhna razlika. Sir Robert Walpole je povabil včasih majhno družbo v gostilno; povabil je tudi neplemenitaše, če so bili nadarjeni

in duhoviti. Nekega večera se je jezil vojvoda Norfolkški, ker mu je sedel nasproti navaden meščan; glasno je izražal svojo nevoljo. Ker se za zbadanje nihče ni zmenil, je nazadnje zaklical: »Slišal sem, da je bil Vaš oče mesar.« — »Res je, mesar je bil. Morda ste hoteli s svojim vzklikom opozoriti na razliko med Vašim in mojim očetom. Dobro jo čutim: moj oče je pobijal vole, Vaš jih je pa vzgajal.«

Zadnji izreki velikih mož. Navadno pravijo, da je zadnji izrek na smrtni postelji nekak izraz vsega življenja, ker pade takrat vsaka krinka z obraza. Vendar so si nekatere izreke šele pozneje izmislili, najbrž tudi Dantonovega: »Priatelj, če so tudi na onem svetu revolucije, jaz se ne bom več vtikal.« Nekateri ne verjamejo, da je rekel Goethe: »Več luči!« in tudi ne na zadnje Heglove besede: »En sam me je razumel in še ta narobe«. Tudi Cezarjevega: »Tudi ti, Brut!« ne omenja noben rimski pisatelj. Suetonius pravi, da se je zgrudil Cezar brez vsakega glasu. Schillerju pripisujejo dva izreka: »Rad bi pogledal v solnce« in »Vedno boljše — vedno mirnejše.« Torquato Tasso je rekel lepo: »V Tvoje roke, o Gospod —«; Klopstock je vzkliknil: »Vsi smo zaznamovani v božji roki«; Wieland pa menda: »Biti ali ne biti«; Herder se je spominjal na svoje »Ideje«. Prav po filozofsko je umrl slavni angleški učnjak Locke, rekel je: »Dosti«. Mozart pravi: »Dajte, da še zadnjič slišim godbo«; Mirabeau: »Dajte mi umreti ob zvokih godbe!« — »Glej,

čas spanja,« pravi Byron; isto jasno zavest resnega trenutka ima Alfieri, ko reče prijatelju: »Stisni mi roko, sedaj umrem.«

Cromwell zdihne: »Odrešen sem!«; Washington dihne: »Vse gre dobro«, ravno tako Wellington. Mogočni Vespazijan: »Cesar mora stojé umreti«; Avgust pa baje: »Komediya je končana, ali sem dobro igral?« — Ravno tako miren je angleški kralj Jurij V., vpraša se: »Ali je smrt samo to?« — Angleška Elizabeta se pa boji in reče: »Celo svoje kraljestvo dam za eno samo minuto življenja.« — Friderik V. ima mirno vest, ker trdi: »Moje roke niso krvave.« — Pred očmi mogočnega Napoleona so marširale najbrž velike armade, ker pravi: »Vojna truma.« — Byron ni imel rad nemške literature; ko ga umirajočega vpraša zdravnik, kakšen okus ima, mu odgovori: »Prav nobenega, kakor nemška literatura.« — Direktor univerzitetne klinike na Dunaju, Frank, umrl l. 1821., se je na smrtni postelji glasno zasmel. Osem zdravnikov-tovarišev je stalo okoli njega. Vprašajo ga, kaj mu je. »Na misel mi je prišla zgodba grenadirja na bojišču pri Vagramu, ki je štel svoje rane in rekel: 'Osem krogel je treba, da vzamejo francoskemu grenadirju življenje'. Vas, gospodje, je pa tudi osem!« — S šalo na ustnicah je umrl tudi francoski igralec Dudes, poslavljaljoč se od svojega spovednika Chapeauja (chapeau, izg. šapó-klobuk) z besedami: »Brez čevljev in nogavic sem prišel na svet, zapustim ga pa lahko tudi brez klobuka.«

Črni semeniščniki se vadijo v petju.

KNJIGOVEZNICA KAT. TISK. DRUŠTVA V LJUBLJANI

se priporoča v izvršitev
vsakovrstnih

knjigoveških del.

Solidno delo. Zmerne cene.
Knjižnicam znaten popust.

I. KETTE

LJUBLJANA

FRANCA JOŽEFA CESTA 3

Klobuki, palice, perilo, kravate, palice, dežniki, galoše, toaletne potreščine itd. Vsi predmeti za telovadbo, turistiko in drug šport.

Fr. P. Zajec, izprašani optik
Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipalcev, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila ocal, ščipalcev itd. izvršuje dobro in cenol

Prodajalna Katoliškega tiskovnega društva

(H. Ničman v Ljubljani)

priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin

kakor: raznovrstni papir, zvezke, noteze, razne zapisnike, kopirne knjige, šolske in pisarniške mape, radirke, pisala, črnilo, gumi, tintnike, ravnila, trikote, šestila, barve, čopiče, raznovrstne razglednice in devocijonalije.

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za zidanje nove cerkve v Šmihelu pri Žužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik
umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken, lepo in umetno v gotičnem slogu, v splošno zadovoljnost in po zmerani ceni ter je zato v svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu,
dne 12. avgusta 1900.

FRANČIŠEK GABRŠEK,
župni upravitelj.

Telovadne priprave in orodje, vsakovrstne gospodinske in gospodarske predmete, kuhinjsko opravo, železno pohištvo, orodje, raznovrstno železnino, nagrobne križe in prvovrstne poljedelske stroje priporoča prva domača tvrdka te stroke

FR. STUPICA V LJUBLJANI

Marije Terezije cesta št. 1

veletrgovina z železnino in razpošiljalnica poljedelskih strojev.

Priporočamo :

Grško-slovenski slovar.

Sestavil prof. Anton Dokler. Cena . . . K 12—

Fizika

za višje razrede srednjih šol. — Spisal
prof. Jožef Reisner. Cena vezani knjigi K 580

Kemija

za sedmi gimnazijski razred. — Spisal
prof. Jožef Reisner. Cena vezani knjigi K 250

Psihologija.

Za srednje šole spisal prof. K. Ozvald.
Cena v platno vezani knjigi K 3—

Besede in rekla

k sedmi knjigi Herodotovih zgodopisnih raziskavanj. — Sestavil prof. Fr. A. Jerovšek. Cena K 1—

Slovarček

k I., II. in III. spevu Iliade. — Spisal
prof. Anton Koritnik. Cena K —80

Slovarček

k IV., VI., XVI., XVIII., XXII. in XXIV. spevu Iliade. — Spisal prof. Anton Koritnik. Cena K —80

Založil

Zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano

kjer se dobivajo označene knjige.